

М. КОЛОДЗИНСЬКИЙ

УКРАЇНСЬКА
ВОЄННА
ДОКТРИНА

М. КОЛОДЗІНСЬКИЙ

Українська воєнна доктрина

ЧАСТИНА ПЕРША

*Р. Козачевський
1958*

*Проект зі збереження
видавничої спадщини
української еміграції*

bohuslavskyj@i.ua

Т-ВА КОЛ. ВОЯКІВ УПА В КАНАДІ І ЗДА

ТОРОНТО — 1957

БІБЛІОТЕКА
Т-В КОЛ. ВОЯКІВ УПА В КАНАДІ І ЗДА
Ч. 2.

Обгортка роботи Б. Стебельського

Полк. Михайло Колодзінський, член
Крайової Команди УВО, ОУН, бойо-
вий комендант „Організації Народо-
вої Оборони Карпатської Січі” і
шеф штабу збройних сил Карпатської
України. Згинув у бою з мадярами в
березні 1939 р.

НАКЛАДОМ ТОВАРИСТВ КОЛ. ВОЯКІВ УПА В КАНАДІ І ЗДА

З друкарні Видавничої Спілки „Гомін України”, 140 Бетхрст Ст.
Торонто, Онт. — Канада.

ПЕРЕДМОВА ДО ДРУГОГО ВИДАННЯ

Перше видання „Української воєнної доктрини” М. Колодзінського появилось циклоstileвим друком і воно, як звичайно з такими виданнями буває, стало дуже, а то й зовсім, неприступним для масового читача. Беручи до уваги, що зміст книжки щораз більше набирає актуальности, що думки Колодзінського в майбутньому вимагатимуть реалізації, що до їх здійснення українська нація щораз більше наближується, — видання книжки „Українська воєнна доктрина” (бодай доступна нам перша її частина) є не то що актуальне, але кінчене. Це видання появляється не припадково в році, коли Москва святкує 40-річчя врятування своєї імперії при допомозі большевицької реакції жовтневого перевороту в 1917 році, що при його допомозі, брехливими кличками та збройним насильством, здала прояви національних революцій поневолених нею народів. Перемога Москви була запевнена її пропагандивною та воєнною доктриною і тактикою. Марксизм та московська інфільтрація в чужі організми і розклад їх знутри, були чи не найважливішими засобами, які ще й сьогодні приносять перемоги Москві в світі серед тих націй, що не виготовили власних ідеологічних і воєнних доктрин.

40 років боротьби українського народу за національне визволення, який в 1917 р. знова пригадав собі, що долю поневоленого народу вирішує в основному зброя, є черговим етапом боротьби нації за державність, яка збройно застрягла на полях Полтавського бою Мазепи. Цей факт став початком національної революції, що ідеологічно і фізично в різних формах і натусі розвивається і виявляється аж до наших днів. Визвольні змагання, УВО, ОУН, УПА — це ланцюг розвитку національної революції, яка в націоналізмі знаходить свою ідейну доктрину, в українських військових

формаціях аж до УПА — воєнну доктрину, а в українській самостійній національній державі — політичну доктрину. Суцільність доктрини впливає з національного світогляду та інтересів нації, які реалізує народ, живе покоління, що діє в ім'я цілої нації, мертвих поколінь і тих, що ще ненароджені. Революція нації є тотальною і вона зобов'язує всі сили нації. Невтральні не можуть існувати. Навіть неутральність є зрадою нації і допомогою ворогові.

„Українська воєнна доктрина” Колодзінського є не лиш українською, але революційною і національною. Українська поневолена нація іншої воєнної доктрини не може мати, як довго вона поневолена. Не диво, що Колодзінський нав'язує свою доктрину до воєнної доктрини Хмельницького, яка мала всі прикмети національної та революційної війни нації за державність.

„Хмельниччина — пише Колодзінський — для нас є важна з військового боку. Вона є доказом бойової спроможности українського народу. Це був одинокий момент в нашій історії, де цілий народ стояв під зброєю... Можемо з гордістю ствердити, що за Хмельницького ввесь буквально український народ брав участь у війнах проти Польщі. Це була війна тотальна, війна цілої нації проти ворога. Таку війну провадила півтора століття пізніше французька революція. Такі армії, як їх мав Хмельницький, виставляли тільки найсильніші імперії й великі вожді. Битви Хмельницького належать до найбільших в світовій історії”.

Цей факт пояснюється революційними переминами в народі, що були приготовані попередніми козацькими війнами та ідеями визволення „козацької нації”.

Українська національна революція, що розвивається вже повних 40 років, від 1917 року починаючи, дозріла до нових рішальних боїв. І, як в українській національній революції Хмельниччини Жовті Води зломили польський імперіалізм, так сучасна українська національна революція після довшого дозрівання, психологічної, ідеологічної, політичної і воєнної запра-

ви, завершиться новими Жовтими Водами і перемогою української нації над московським імперіялізмом. Майбутній Конотоп не може обмежитись тактикою Виговського. Революційна воєнна українська доктрина буде вимагати повної капітуляції Москви та її зречення із месіянства на євро-азійським суходолі. Простори московської імперії, біологічно-фізичні сили московського народу та його колоніальні концепції мусять бути переможені найбільшим зусиллям цілої української нації, її світоглядвою революцією та воєнною доктриною. І як неможливим був би в'їзд Хмельницького до Києва без мілітарної контролю двох-третьох територій польського королівства, так не можлива перемога вільного Києва без перемоги ідей української національної революції на більшості територій поза етнічними межами московського народу в російській імперії.

Перспективи та панораму майбутньої революції з позицій української воєнної доктрини розгортає перед нами М. Колодзінський.

Ця книжка появляється другим виданням в 300 років від смерті Богдана Хмельницького, полководця національної революції проти польського поневолення України, в сороковий рік нової національної революції і війни проти нового поневолювача України — Москви, та в 15 рік існування Української Повстанчої Армії, найновішого етапу національної революції, що змете остаточно московське панування на Україні і забезпечить український народ свободним життям і творчим виявом у самостійній державі.

Б. С.

ВІД ВИДАВНИЦТВА

(Передмова до першого видання 1940 р.)

„Українська воєнна доктрина”, яку оце даємо читачам у руки, це перша того роду праця в українській мові.

Праця ця постала між 1935 і 1937 рр. і, хоч як основно змінилися з того часу політичні відносини на Сході Європи, всі підставові думки, на яких спирається воєнна доктрина полк. М. Колодзінського, не втратили й досі своєї актуальности. Сьогодні, коли перестали вже існувати польська, румунська й чеська окупаційні влади на українських землях, історичним матеріалом у праці автора стали тільки ті розділи, що торкалися деталей, а не головних напрямних організування боротьби проти західних ворогів України. Сталось це тому, що автор, стоячи на націоналістично-соборницькому становищі, не втрачав з очей питомої ваги основного масиву українських земель — Східньої України в означуванні відношення України до сусідніх держав і переходова стадія політичного поневолення України різними окупантами не змогла заслонити перед ним вікової історичної ролі України, як основного чинника тривалого і справедливого ладу на Сході Європи. Події, що відбувалися в останніх десятиліттях на землях України, і визвольна боротьба українського підпілля проти чужонаціональної влади захопили й полонили його ще в молодечих роках і з того часу бере він активну участь у національному русі, спершу як член УВО й ОУН, згодом як військовий референт Крайової Екзекутиви ОУН у Львові, а врешті як полковник і шеф штабу Армії Карпатської України. І хоч полк. Колодзінський, цей великий романтик і ентузіаст революційної боротьби, віддав усе, що мав, включно з своїм життям, для боротьби проти західних ворогів України, та весь час ясно бачив, що історичні вирішення будуть не на прикордонних землях, але

на широких степах України. За українську владу у Львові боровся друг Колодзінський („Кум”), за нашу столицю в Хусті згинув полк. „Гузар”, але про золотoverхий Київ, мріяв романтик „Мішко”. Східня Європа, терени замешкані поневоленими Московією азійськими народами, військові рейди Олега, Ігоря, Святослава були завжди в осередку уваги автора „Воєнної доктрини”. Там, на широких східньо-європейських і азійських просторах лежать невикористані до цього часу політичні можливості важливої ролі України у визволенні других народів і забезпеченні цілого простору перед московським загарбницьким імперіалізмом, — а в Києві — ключ для їх розв’язки. Вказує на це довговічний, призабутий нами досвід історії української держави. Революційна боротьба є початком не тільки озброєння маси, але початком творення збройної, воєнної сили, початком організації української армії для завдань, що чекають на нас на Сході Європи.

На потребу організувати українську армію ставив полк. М. Колодзінський якнайсильніший натиск за весь час своєї організаційної роботи. Бувши сам по крові вояком, що поблажливо, а то й легковажно ставився до невоєнних, майбутній полк. „Гузар” завжди звертав увагу, що справжнє державне відродження нерозривно зв’язане з приєднанням й діянням осередку військової сили, і підніс державно-творче значення Запорізької Січі, ролю Міхновського й вартість лицарських чеснот. Однак далеким був друг „Кум” від думки скоротити ролю політично-визвольної організації до функції підземного війська.

Не було в нього механічно-технічного розуміння революції. Наша боротьба — це політична боротьба. Українська національна революція — це не саме скинення ворожого ярма з своєї шиї, не бунт раба проти пана. Проти такого вузького розуміння наших завдань автор боровся весь час, стягаючи на себе назву романтика серед своїх друзів, для яких закриті були ширші політичні горизонти. Наша революція — це початок здійснення історичної

місії України, ми несемо визволення слабшим від нас народам Сходу Європи, за те приєднуємо їх до нашої системи вільних політичних союзів і силою тієї політичної співпраці здобуємо для України належне їй місце в укладі політичних сил нової Європи. Не за саме прогнання чужинця з нашої землі, а за вищу, належну нашому народові рангу між народами світу йде наша боротьба. Так розумів цілі нашої революції М. Колодзінський, коли писав: „Хочемо виграти війну, велику й жорстоку, війну, яка зробить нас володарями Східньої Європи”. Прогнання наїздника з нашої землі не розв’язує справи. Ворога треба перемогти на його власній землі, а тоді шойно неволені ним народи політично тяготітимуть до Києва, а не до політичних осередків історичних ворогів України. Тоді в їх власному державному інтересі буде вести узгоджену з Україною, а не проти українську політику, а збіжність державних інтересів України й інших народів Сходу Європи створить нову політичну силу, новий вирішувальний чинник міжнародної політики. За таку ціну йде бій, а не тільки за прогнання чужинців з Хусту, Києва чи Львова. Такі думки лягли в основу його воєнної доктрини.

„Українська воєнна доктрина” складається з трьох частин. Першу історично-політичну частину, доступну для ширшого загалу видаємо друком, надіючись, що зацікавить вона вивчати й поглиблювати порушену автором проблематику. Друга частина подає з погляду воєнної географії розгляд кордонів України. Третя — обговорює стратегію нашої визвольної війни.

Доля не судила полк. Колодзінському перевести в життя свою воєнну доктрину. На землі князя Лаборця настали великі дні, в забутих лісах Карпатської України воскресали привиди лицарської слави. І „Кум” — великий романтик і Дон-Кіхот галицького підпілля, пішов за зовом крові. Десь поза Києвом ввижались йому далекі високорівні Паміру, Каспійські води, бавовняні поля на шляхах Святослава, що ждали на українські бойові знаки... Але тут на відвічній землі українській рішалась спра-

ва чести українського імени. І „Гузар” кинувся організувати збройну оборону нової карпато-української держави. Дня 14 березня 1938 р. іменований полковником і оперативним шефом Штабу Армії Карпатської України, полковник Гузар узяв на себе практично цілу оборону незахищених кордонів вільної держави. Держава Карпатської України творилася так, як завжди твориться українська держава: без зброї, без набоїв, без допомоги ні від кого, в боротьбі на два фронти — на цей раз проти мадярів і чехів для відміни — і як завжди з третім ворогом за плечима, готовим до скоку, та з диверсією озброєних польських банд у нутрі держави. Боротьба за владу була безнадійна. Осталася тільки боротьба за честь Карпатської України. Остався той самий вибір, як колись Крутянцям... „Бо коли вже нема розумного виходу з тяжкого положення, — писав колись автор „Военної доктрини”, — то треба вміти вмерти по героїськи, щоб така смерть була джерелом сили для молодих поколінь”.

Так і сталось. Полк. Михайло Колодзінський згинув між Нижньою Апшою й Солотвинськими Долами. Разом із ним упали оборонці Карпатської України.

І коли засніжені Карпатські гори сплили українською кров'ю, встала нова легенда — Легенда Красного Поля, тих Крут Закарпатських, що Хусту-столиці, що нашого права до влади над Тисою боронили. Смерть нових наших Крутянців з Красного Поля покличе зміну варти над берегами Тиси, стає вже сьогодні новим „джерелом сили” бойової для „молодих поколінь”. Смерть полк. Гузара - Колодзінського серед своїх краснопільських Крутянців доповнила дуже вимовно основну думку його військової доктрини, щоб — коли звернемо наші очі на далекі Святославові шляхи до державної могутності — не повторяти Святославової помилки й на окраїнах нашої землі поставити міцну варту, а боронячи до останніх сил наших і окраїн і нашого права до них, не забувати, що остаточна їх доля буде вирішена не там, але на великих бойовищах України.

ПРОБЛЕМА ВІЙНИ Й ВОЄННОЇ ДОКТРИНИ В УКРАЇНІ Й ЄВРОПІ В МИНУЛОМУ

Дати точну дефініцію військової доктрини є так важко, як напр. дати дефініцію права. Існують різні дефініції військової доктрини, відповідно до погляду даного народу, чи даної епохи взагалі на саму концепцію війни. Інакше розуміли війну римляни, інакше цимбри й тевтони, інакше Святослав Завойовник, як половці, чи пізніше татари. А навіть сьогодні не всі народи мають однаковий погляд на війну. Одні вважають її найбільшим нещастям людства, інші знову горнилом, в якому гартуються до маршу в невідому майбутність. Немає однакового погляду на саму суть війни, а тим самим і військової доктрини. Можна казати, що військова доктрина — це спосіб ведення війни. Але війну провадили різно в різних часах. На спосіб ведення війни мали вплив моральні й фізичні прикмети й чинники даного народу чи держави, геополітичні умовини, економія, цивілізація, культура й передусім політичні ідеали, в ім'я яких ведено війну. Це все вказує на те, що кожний народ має свою окрему військову доктрину, свій окремий погляд на війну й методику її ведення.

Татари, республіки старого світу, середньовічне ленне військо й торговельні республіки, королі та князі 18-го століття і врешті народи 19-го століття, — всі вони провадили війну на свій лад, іншими способами й за різні цілі.

Татари й інші кочові народи шукали нового місця й грабежей. Вони вирушали на війну з жінками й дітьми, тому були завжди численні. Їх ціллю було підбити або прогнати противника. Такі степові народи могли все завоювати, бо ніхто не міг рівнятися з ними числом озброєних людей. Однак, на щастя, ті дикі народи не мали відповідної культури. Навіть якщо й були серед них великі полководці, як Атилля чи Джінгісхан, то з браку культурного рівня не могли вони чогось тривкого створити.

Старинні грецькі республіки мали малу територію, мале військо. Взаємні ворожнечі виключали можливість якогось великого спільного почину. Все кінчалось на здобуванні міст і на нищенні піль ворожої республіки. Вийняток творить у тих часах Рим. Коли інші республіки билися за здобичу, Рим бився з сусідніми містами за те, щоб їх втягнути в союз. Щойно пізніше, як Рим поширив свою владу за допомогою союзів на середню й південну Італію, почав вести іншого типу імперіялістичні війни. Безперечно, воєнна доктрина римлян під час картагінських воєн була зовсім інша, як грецька в той час, хоч озброєння війська було зовсім подібне, а навіть бойова тактика була та сама. В основі воєнної доктрини римлян у тих часах лежала жадоба підбою й містичний голос про культурну місію латинської раси. Знову греки боролися за дрібничкові справи. Вийняток творять війни Олександра. Такого підбою не могли доконати грецькі республіки, тільки роль-здобувець.

Середньовічні держави провадили війни ленним військом, яке було зв'язане з фєвдальною системою. Озброєння й тактика такого війська полягали на силі п'ястука. Поодинокі лицарі рїшали боротьбу, тому середньовічні війська не були численні. Війна кінчалася відносно скоро. Ціллю війни було здебільшого „провчити” ворога, а не його підбити. Лицарське військо забирало ворожі череди худоби й верталось у свої замки бенкетувати. На справді середньовічна держава уявляла з себе розв'язаний жмут прутів, якими були поодинокі фєвдали.

Великі торговельні міста, як Венеція і Генуа, та малі республіки витворювали в той час кондотієрів, тобто наємників. Це було коштовне військо й не надавалося до підбоїв. Таке військо дивилося на війну, як на поєдинок, і були випадки, що при кінці війни не було вбитих по обох сторонах, а тільки невелике число легко ранених. Держава починала війну не з ворожнечі й зависти, а тільки для торговельних інтересів. Війна в тих часах перестала бути небезпечною, а тим самим змінила свою природу.

З часом васальна система змінилася в постійне володіння землею, і держава стала більш сконцентрованою. Ленний пан уже не мусів особисто їхати на кожну війну, бо міг викупитися податком. Держава воліє брати від ленних панів гроші й за ці гроші вдержувати наємне військо. Якраз кондотієри започаткували перехід з васального війська до сталого, наємного. З тією хвилиною воєнна сила держав почала залежати від стану воєнної каси.

Безперечно, така переміна проходила цілі століття й усі три-військові системи взаємно забулювалися. Кондотієри збереглися ще до тридцятилітньої війни, а навіть видно їх слабкі сліди у 18 ст. Політичний устрій Європи уявляв особливий вид. Існувало багато малих держав, які були або неспокійними республіками або обмеженими в своїх правах монархіями. Держава, що складалася з таких державок, була конгломератом легко пов'язаних з собою сил. Вона не могла діяти за означеним пляном. Устроєві такої держави та її зовнішній політиці відповідав стиль воєн. Візьмім хоч би, напр., безнастанні походи німецьких цєсарів в Італію, якої не могли остаточно здобути, а може й не мали такої цілі. Війни проти зовнішнього ворога бували в той час рідкі. Одначе з цього хаосу починали виростати й кристалізуватися сильні національні держави. Війна англійців з Францією має вже характер національної війни, хоч Франція не виступала ще в той час, як справжня монархічна, сцентралізована держава, а була розбита на князівства й графства. Англія була в той час більш споєною державою, хоч війну провадила при допомозі ленного війська. Щойно за Людвика XI Франція осягнула внутрішню єдність. За Карла VIII Франція йде вже на підбій Італії, а за Людвика XIV мала вже постійне військо й досягнула найвищого ступеня розвитку. Еспанія з'єдналася за Фердинанда Католицького. Завдяки щасливим подружжям постала за Карла V велика еспанська монархія, зложена з Еспанії, Бургундії, Німеччини й Італії. Стале військо цієї імперії зустрінулось у бою з сталим військом Франції. Одначе після абдикації Карла V

розпалася еспанська монархія на Австрію й Еспанію.

При кінці XVIII ст., тобто за часів Людвика XIV, досягає стале військо вершка розвитку. Тодішня воєнна сила спиралася на вербуванні й на грошах.

Європейські держави замінили особисті повинності своїх громадян грошовим податком. Отже військова сила залежала від стану каси. Одночасний розвиток культури й усе краща державна адміністрація давали змогу піднести кадри сталого війська. Франція виставляла в той час кількакратно по 100,000 війська. Ясно, що французька воєнна доктрина була інша за Людвигу XVI, як за часів столітньої війни з англійцями.

Європа змінила не тільки військовою системою, але й політичною. З цілого хаосу середньовічних васалів постало тепер кільканадцять королівств і декілька республік. Внутрі держави настав відносний порядок поміж різними станами. Державу заступав кабінет монарха. Цей кабінет мав тепер вплив на ведення війни. У тих часах бачимо трьох великих вождів: Густава Адольфа, Карла XII і Фридриха Великого, які подібно, як Олександр Македонський намагалися на чолі малих, але знаменито зорганізованих військ створити великі монархії й усіх покорити своїй волі. Якщо б вони мали були діло з азійськими володарями, то їх успіх і роля були б подібні до тих, що відіграв Олександр. У кожному разі ці три полководці є предтечами Наполеона.

Війна одержала велику силу, коли на місце ленного війська прийшло стале. Але вона втратила багато на своїй політичній сторінці. Військо удержував монарх, який не робив різниці між приватною й державною касами. Нарід не мав ніякої участі в управі держави. Монарх (та його кабінет) був власником і керівником державного майна, яке хотів завжди збільшати, хоч населення держави не мусіло мати з того користі. Отже в степових народів, як, напр., у татарів, бере все населення участь у війні. У старинних республіках і середніх віках означена частина народу займається війною. У 18 ст. знову бачи-

мо, що нарід не має найменшого впливу на війну. Уряд був відділений від народу й уважав себе державою. Війна стала тільки підприємством кабінету, яку він вів при помочі... золота, якого завжди бракувало. Відповідно до цього війна мала свій особливий характер. Ніхто не хотів ризикувати, а тим самим вести її до остаточного кінця й таким чином збільшати кількість непередбачених можливостей. Як уже сказано, Густав Адольф, Карло XII і Фридрих Великий творять винятки в цій епосі. Одначе загальною війна втратила своє властиве значення. Всі знали ворожі сили й ворожу касу. Ніхто не міг побільшити сталого війська під час війни, бо треба було часу на вишкіл. Знищену армію не так легко було заступити другою. Тому всі уникали вирішної битви, як римський консуль Фабій Максим з Ганібалем. А втім конечність не гнала шукати рішучої розправи. Знання ворожих сил та засобів забезпечувало перед найгіршим, тому ніхто й не відважувався посунути справу війни до крайности. Тільки відвага війська й жадоба слави могли кинути армію в ризиковну битву. Одначе устрій держави гальмував бажання визначитися на полі бою, бо розбите військо не можна було так легко заступити іншим. Тільки тоді, як були певні можливості на виграну, відважувався полководець на битву. Таке мляве провадження війни було вершком слави тодішнього полководця. Наступ — принцип кожної війни, замінено на обережність і розважливість. Війна стала грою, під час якої час і припадок мішали карти. По своєму значенні війна була тільки зміцненою дипломатією, в якій битви й облоги міст заступали дипломатичні ноти.

Така обмежена війна залежала від вузької підстави, на якій вона спиралася. Одначе й великі вожді, як Густав Адольф, Карло XII і Фридрих Великий також мусіли задовольнятися середніми успіхами, хоч їх воєнна доктрина була інша від пануючої в той час. Малі успіхи цих вождів залежали від укладу політичних сил в Європі. В Європі не могло тоді бути ніякої війни, в якій не брали б у-

части всі уряди. Якийсь Олександр Македонський тих часів мусів би мати не тільки сильний меч, але й сильну дипломатію і навіть при таких умовах його здобутки не були б великі. Тому Людвик XIV, хоч мав найбільшу армію в Європі й не боявся Європи, не мав великих досягнень, бо провадив війну згідно з поглядами тих часів.

Війна не була така дика, як за часів нападів татар і в середньовіччі. Тепер армія провадила війну проти ворожої армії. Військо у твердинях творило в державі окрему для себе державу. У висліді війна стала ще більше підприємством урядів, а нарід не мав у ній ніякого зацікавлення. Воєнний плян нападаючої держави в тих часах був такий, щоб здобути ворожу провінцію, а не щоб ворога цілковито розбити, що є властивою метою війни. Нападена держава старалася оборонити свої провінції. Якщо до цього була потрібна битва, то її шукали й зводили. Але без конечности ніхто за нею не шукав. Вождя, що без потреби шукав битви, вважали зухвалим.

Нічого дивного, що в той час уважали великим вождем австрійського фельдмаршала Давна, хоч головно він причинився до того, що Фридрих Великий осягнув свою ціль у семилітній війні, а Марія Тереса все втратила. Однак такий тоді погляд мали на війну й таким способом її провадили аж до французької революції.

Під час французької революції війна стала нагло справою цілого народу. Увесь 20-мільйоновий французький нарід брав участь у війні. Давнішу сталу армію й кабінет заступив цілий нарід. Таким чином воєнні засоби стали невичерпні, а енергія, з якою революційна французька армія вела війну, не мала відповідної противаги по противній стороні. Коли революційні французькі війська не знищили всіх європейських монархій, то причини треба шукати в браку технічних засобів і недосконалій організації.

Але як тільки станув на чолі розбуджених революційних сил Наполеон, ціла Європа мусіла покоритись. Політичні зміни, що їх принесла французька революція, да-

ли нові сили, нові засоби й нову енергію до провадження того роду війни, про яку не мали уяви пруські й австрійські генерали, виховані на засадах пануючої тоді воєнної доктрини. Французька революція викинула на воєнну арену народні маси й основно змінила поняття про суть війни. Війна перестала бути дипломатичним ремеслом чи дипломатичним засобом кабінетів, а стала знову засобом для удержання при житті народів, чим вона мала в дійсності бути від появи людини на землі. Під час французької війни знайшли застосування на полі бою всі пристрасті людської душі, всі моральні прикмети народу, вся його інтелігенція й інтуїція. З того часу приходять поняття „війна до останнього віддиху”, як теж політична ціль війни. Від часу французької революції війна змагає розбити тільки живі ворожі сили якнайскорше, в ім'я політичних цілей, за які війна вибухає. Досвіди французької революції й наполеонських воєн опрацював теоретично Клявзевиц у своїй епохальній праці „Про війну”. Він перший доказав науково, що воєнна доктрина кожного народу мусить бути вислідною його політичних змагань, геополітичного положення, моральних прикмет, душевних пристрастей, хотінь, історії, бойової традиції й усього того, що складається на живу душу народу. Погляд Клявзевица на війну видно найкраще з його визнань.

Він заявляє у „трьох визнаннях”: „Я відпекуюся:

від легкодушної надії на випадковий рятунок,

від глупого вичікування майбутності, якої не хоче розпізнати заскорузлий розум,

від дитячої надії, що гнів тирана можна ублагати добровільним роззброєнням і здобути його довір'я через низьку покірливість і лестоші,

від фальшивого відречення поневоленої душевної снаги, від нерозумного недовір'я в сили дані нам Богом,

від грішного забуття всіх обов'язків для загального добра,

від безстидного пожертвування всієї державної й народної честі, як власної і людської гідності.

Але я вірю й визнаю:

що нарід нічого більше не може шанувати, як гідність і свободу свого існування,

що він повинен це все боронити до останньої краплі крові,

що це є найсвятіший обов'язок до виконання і найвищий закон для наказування,

що ганьби трусливого піддання ворогові ніколи не можна змити,

що ця отруя в крові народу переходить і в потомство й буде параліжувати та підкопувати сили майбутніх поколінь,

що честь можна тільки раз втратити, що честь короля й державної влади є тотожна з честю народу й що вона є самотнім паладином добробуту народу,

що нарід серед найважчих обставин є непоборний у величавій боротьбі за свободу,

що навіть утрата свободи в кривавій героїчній боротьбі запевняє відродження народу й є зародком життя, з якого виросте нове сильне дерево.

Я заявляю і закликаю сучасність і майбутність:

що я вважаю за найбільш погубну річ впоювати страх і тривогу, цю фальшиву мудрість, що ухиляється від небезпеки,

що я вважаю найдикішу розпуку за мудрішу тоді, коли взагалі не маємо можливості стрічати небезпеку з мужеською відвагою, цебто зі спокійною, але сильною рішучістю,

що серед тривоги нинішніх днів я не забуду остерігаючих подій старих і нових часів, як теж мудрих наук цілих століть і шляхетних прикладів славних народів і не заміню світової історії за брехливу газету,

що я вільний від самолюбства й маю відвагу виявити з одвертим чолом кожную думку й кожне почування перед моїми співгромадянами,

що я буду почуватися прещасливим, коли зможу знайти славу смерті у величавій боротьбі за свободу й маєстат моєї батьківщини”.

Бачимо отже, що теоретик німецького милітаризму розуміє воєнну доктрину значно ширше, як інші теоретики війни. Воєнна доктрина, на його думку, не може займатися тільки армією, її озброєнням, способом боротьби, але також усіма тими справами, які входять у поняття тотальної війни. Бо під війною треба розуміти тільки тотальну війну, або як Клявзевиц каже, „абсолютно кріг”, тобто війну, яку ведеться всіма духовними й матеріальними силами народу для повного знищення ворога.

Коли глянемо на історію українського народу від хвилини його появи, побачимо, що українському народові було знаєне поняття тільки „абсолютної війни”. **Такий погляд на війну, який винесла французька революція і який науково обґрунтував Клявзевиц, був питомий українському народові від найдавніших часів.**

Війна в Україні не могла ніколи звиродніти в того роду забавки, як бачимо у вчаснім середньовіччі в Європі. Степові орди загрожували постійно цілому українському народові й уся Україна була безнастанно в стані облоги. У початках існування Київської Держави небезпека від степовиків була менша — завдяки починам геніяльних полководців України, які не тільки відганяли степовиків, але вивели український нарід на підбій сусідніх держав. У кожному разі війна зі степовиками в Київській Державі була війною не тільки українських володарів, але цілого українського народу. Тому й спосіб ведення війни, як і погляд на неї, були зовсім інші у нас, як у західній Європі. Не можемо забути, що від появи українського народу над Дніпром аж до початків XVIII ст. Україна була тереном вічних боїв зі степовиками. Та безупинна бойова готовість загартувала український нарід і розвинула в ньому до максимум військовий інстинкт. Чого можна було доконати з українським військом, доказав Свя-

тослав Завойовник, а пізніше Сагайдачний і Хмельницький. Для нас важливо, що українська воєнна доктрина від найдавніших часів не була копією чужих доктрин, але була завжди питомою душою українського народу. Візьмім хоч би те, що Святослав накликає „постояти за руську землю”, тобто українська воєнна доктрина уважала в той час „руську землю” за неподільний терен, який княжа дружина має боронити. У той час, коли Італія, Франція й Німеччина були поділені на різні республіки, князівства й монархії, коли на їхній території не було такої армії, яка вважала б своїм обов'язком боронити цілу державу, то в Україні така армія існує. Значить, Україна випередила Західню Європу не тільки соборною армією, але й моральними кличами, які ту армію єднали в одне. Гасло „оборонити руську землю, або згинуть”, це було гасло єднання во єдино. Коли забракло центральної військової сили, яку створив Святослав Завойовник, Україна розбилася на удільні князівства. Але все ж таки князі в час небезпек об'єднувались проти спільного степового ворога. Ці війни зі степовиками мусіли витворювати в нашому народі почуття національної спільноти. І може ні один народ в Європі не чувся так рано з'єдиненою нацією, як українці. Те, що ми сьогодні грішимо браком національної свідомості, завинили політичні відносини останніх двох століть.

Завданням воєнної доктрини є також розкривати національну свідомість українського народу, сперту не лише на одній мові, звичаях чи культурі, але передусім на тому, що український народ завжди, як один муж, виступав до бою з ворогами. Спільність пролитої крові за спільні політичні ідеали — це перша ознака нації.

Не буде це самохвальбою, коли скажемо, що в середніх віках тільки український народ мав найправильніший погляд на війну. Україні бракувало в той час великого вождя, зі здібностями Святослава Завойовника, щоб зайняти перше місце в Європі. Зла політична організація й низка фатальних випадків не сприяли цьому.

Але жив і боровся український народ, тому можемо далі слідкувати за історією його воєнної доктрини. За козаччини існує в Україні далі такий погляд на війну, як за княжих часів. Татарські напади повторювалися щороку, а побіч татарів з'явився новий ворог — поляки. Проти татарів і поляків бореться весь український народ. Війна в Україні є тотальна, тобто „абсолютна війна”, як каже Клявзевиц. Ця тотальність досягає свого вершка за повстання Хмельницького.

Повстання Хмельницького має для нас таке значення, як французька революція для французів. Війну з поляками провадив увесь український народ, а Хмельницький — геніяльний вожд і організатор повстанських мас. Війни Хмельницького дали змогу проявитися всьому українському народові на кожному полі. Причиною того, що вони не мали впливу на зміну пануючої тоді воєнної доктрини в Європі, був політичний устрій тодішньої Європи та географічне положення України, яке не давало їй можливості безпосереднього зв'язку з Європою. Війни Хмельницького — тотальні війни. В них брав участь увесь український народ з усім своїм матеріальним добром. Кожна битва приносила з собою цілковите знищення програної сторони. Україна виказала під час цих воєн максимум напруги всіх моральних, фізичних і матеріальних сил. Цікаве явище можна сьогодні ствердити: не зважаючи на великі нещастя, які приносили війни Хмельницького, дійшло до нас з тих часів у піснях і легендах народу тільки вдовілля й відблиск бойової радості. Нарікання на війну було чуже в той час українському народові. Український народ відчув більше національну спільноту за Хмельницького, як під час останньої визвольної боротьби.

У 1914 р. українська політика була соціалістично-демократичною, у своїх принципах ворожою мілітаризмові. Війна для українських політиків була найбільшим злом. Вони все робили, щоб убити в народі його правдний погляд на війну. Висліди політики Центральної

Ради були катастрофальні для українського народу. Український нарід не мав змоги виявити вповні своїх духових і фізичних здібностей. Не бракувало йому відваги, хоробрости й запалу. Недоставало тільки політичних гасел, які вивели б його до бою, як за Хмельницького, або як французький нарід повели в бій кличі французької революції.

Боротьба передусім поневоленого народу мусить бути пронизана ясними політичними кличами, які розбудили б найбільш приспану волю. Тому то будова нашої доктрини мусить узгляднити політичні ідеали українського народу, яких синтезу подає націоналістична ідеологія. Вона спирається на націоналістичних ідеологічно-програмових перспективах і на тому, яку роль вона визначає Україні в світі. Наша воєнна доктрина має достосуватись до політичних змагань України. В нашій визвольній війні бере участь увесь нарід, тому воєнна доктрина мусить будуватися на охоплюванні цілого життя народу — так, як це було за княжих часів і за Хмельницького.

Воєнна доктрина українських націоналістів мусить з'ясувати характер нашої війни в найширших розмірах, яких тільки вимагають політичні відносини й наше географічне положення. Коли політика українського націоналізму змагає оперти східні кордони України на Волзі й поширити свій вплив у центральну Азію, то воєнна доктрина українських націоналістів не може брати під увагу тільки етнографічні українські землі, бо в цьому випадку буде розріз між політичними замірами і воєнною потенцією.

Я зумисно називаю „воєнна доктрина українських націоналістів”, щоб зазначити, що в Україні не може бути нічого ненаціоналістичного. Така доктрина дасть тверді моральні й політичні підстави для української армії.

Воєнну доктрину треба безнастанно пропагувати, щоб була вона жива й зрозуміла для загалу, а не тільки для військових кругів, як у 17 і 18 ст. Найкраща доктрина

не варта багато, якщо вона є власністю тільки кількох фахівців. Клявзевіч також не був би мав впливу на воєнне відродження і скріплення передвоєнної Німеччини, якщо б не були знайшлися військові люди, які розповсюдили й спопуляризували його ідеї. Мольпке, Кон, Шліфен виховали німецьку націю на основі теорій Клявзевіца в такому мілітаристичному дусі, що Німеччина могла чотири роки по героїськи боротися майже з цілим світом, піднятися з упадку й бути нині знову найсильнішою мілітарною потугою світу.

Обов'язком українських націоналістів у нинішньому часі є відродити в українському народі той погляд на війну, який мав він впродовж історії.

Ми націоналісти — ідеалісти, а тим самим відкидаємо матеріалістичне розуміння життя. У світі не діє матерія, але дух. Все має своє призначення і свою місію, і не нам збагнути, чому це так є. Це, зрештою, зайве, бо тоді життя втратило б свою романтику. Ця вічна непевність, туга за чимсь великим, це брак якихнебудь границь у поступі культури, це ті ірраціональні сили, які надають змісл життю одиниці, а теж і життю сильних народів. Ми мусимо вірити в призначення, що в нас лежить. Нинішній поступ не є твором „матерії”, але духа людини. І ніхто з людей не має права змінювати Божого призначення. „У поті чола будеш їсти свій хліб”. І від того часу немає й не буде більше „раю на землі”, тільки війна, боротьба за існування. На перший погляд, це боротьба всіх проти всіх. Але в дійсності в тій боротьбі є ціль, якої ми самі може не вміємо пізнати. Людина, яка відтягується від тієї боротьби й проповідує пацифістичні кличі, є гнилим наростом на здоровому тілі. В природі не можна спинити боротьби, бо ввесь світ побудований на законі руху-боротьби. Кожний здоровий нарід мусить з почуттям радісного фаталізму вести боротьбу за це все, що підшептує йому зов крови й до чого тягне його історичне призначення. Мусиш боротися, інакше згинеш.

Відколи зустрінулась історія з нашими предками,

то застала їх при зброї й при плузі. Це має для нас величезне значення. В ті замрячені часи відбувалися дивні події на землі. Різні раси й народи впливали безпереривно з нутра Азії й розливалися на всі сторони світу. Історія й наука не знають майже нічого про ті часи. Щойно про мандрівку народів у перших століттях по Христі знаємо більше.

Європа була замала для тієї маси народів, що вирушили з Азії в погоні за кращим життям. В Європі треба було здобувати собі силою місце для життя й розросту. І ми мусимо бути горді на наших предків за те, що вони зберегли для себе Схід Європи. Це не була легка справа в той час. Навіть у ті далекі часи, коли ціла Європа була покрита борами, а людина ще не знала вартости вугілля, нафти й інших земних мінералів, навіть тоді могла вже пізнати й напівдика людина, що все таки Схід Європи був найкращий і найбагатший. Ніде в Європі не було такого гарного клімату, широких і рибних рік, гарних лісів, безлічі всякого дикого звіря й безкраїх пасовиськ з соковитими травами. Новіші історичні дослідження показують нам, що в дійсності майже всі германські племена, а згодом і слов'янські та монгольські не хотіли добровільно залишати чорноморських степів. Одні одних випирали військово. Але в пралісах північної України жили від часу, коли взагалі появилася на землі людина, наші предки й не віддали її нікому. Вони дали іншу оцінку Східній Європі, як усі інші народи, які переходили, або й жили якийсь час на просторах південної України. Наші предки від непам'ятних часів знали хліборобство. Тож прикував їх до себе чорнозем над берегами Дніпра. В північній Україні, де безперервно жили наші прадіди, відбувалися глибокі процеси. Тоді, як через південну перевалювались одна за одною лавіни диких народів, у північній Україні твориться й росте нова цивілізація. В тому позначається різниця наслідків між мандрівкою народів і його сталим осідком.

Перехід від номадства до хліборобства це більша подія в історії людства, як перехід від рільництва до інду-

стрії. Перехід до рільництва — це не означало тільки, що якийсь нарід заспокоївся, але це означало, що такий нарід вибрав собі батьківщину й зв'язав з нею своє існування. Відколи історія зустрінулася з нашими предками, застала їх уже при плузі. Бувало завжди так, що осілий нарід перебирав разом з вибраною землею певне завдання для виконання в історії, бо посідання землі вимагало від народу інших обов'язків, як номадство. Тільки народи осілі, народи хліборобського характеру створили великі діла в історії. Рільничим народом були римляни, коли на горбах Риму клали підвалини під найсильнішу імперію, яка була колинебудь на землі. Хліборобським народом були й англійці-германи. Номади знову, як і створили щось більше, то воно з часом розсипалось, як їхні стада по пустині. Ми, українські націоналісти, не сміємо забути, що наші предки були першими ратаями на Сході Європи. Будьмо з того горді передусім тому, що в той час могли займатися хліборобством тільки такі племена, що вміли здобутися на постійну військову організацію. Уже в VI віці перед Хр. туземці нинішньої України, що їх батько історії Геродот називає скитами, мали попри культ Землі — дружини Зевеса (як подає Геродот), також культ Меча, який був ідолом і якому, між іншим, приносили в жертву кожного сотого полоненого.

Москаль І. Культинський писав ще 1827 р. про весілля наших селян, що „барвінком і рутою обвивають українці предківський меч, який як жезло путеводне несуть перед молодятами і до церкви, і з церкви”. І тільки культ і сила українського меча дозволили нашим предкам запусити рало в землю над берегами Дніпра. Обрібка землі вимагала певного розпорощення племен. Крім цього, землю можна було управляти в обраному місці осідку. Засіяні поля треба було стерегти від диких звірів і від усіх номадів, що жили, переходили й вганялися по чорноморських степах. Ці степовики відвідували північні українські землі багато частіше, як це робили пізніше татари. Українські племена в нинішній Київщині (бо в цій околиці кинули

наші предки перший раз зерно в землю) мусіли боронити свої засіяні поля і свої хутори. А до цього була потрібна стала воєнна організація.

Не знаємо точно, як саме виглядала така воєнна організація наших предків. Але вона мусіла бути гідна воєнного генія українського народу, бо наші предки доконали епохального діла. Вони загніздилися твердо в північних землях України, побудували багато укріплених городів, перемінили лугово-лісову Україну в рільничу й тоді свідомі своєї сили пішли на підбій степу, щоб на Сході Європи створити новий цивілізаційний осередок і втягнути її в історію вищого й кращого стилю.

Наші предки, що жили в північній лісово-луговій Україні, обробляючи землю та починаючи будувати міста, мусіли здобути степ, який простягався на південь і схід від первісного місця осідку наших предків.

Степ, а головню азійський, уявляв у той час велетенський вулкан, з якого раз-у-раз виходили дикі степові народи, які мов саранча залягли каспійські степи, а звідси перевалювалися до Європи брамою народів.

Мандрівка степових народів на переломі першого тисячоліття по Хр. це вже була остання, яка досягнула найвищого напруження в останніх віках існування римської імперії. Однак в той час ціла Європа аж по Рейн і Дунай була одним величезним пралісом-бором, який грецькі й римські історики бачили тільки здалеку. Коли ж в Європі появилися орди степовиків, то в північній Україні хвилювали вже лани збіжжя, а між ними ясніли хутори, окружені садами й валами з частоколів й ровами наповненими водою.

Український нарід мусів відганяти орди, щоб вони не знищили ланів збіжжя своїми табунами коней і худоби. Це була первісна ціль боротьби. Але згодом рільництво почало давати багатство. Населення почало збільшуватись, а в слід за цим відчувався голод землі. Треба було поширити рільню з лугової України на степову полосу. Таку працю не міг виконати один рід або плем'я. До цього

мусіла взятися держава українського народу. І дійсно стара Київська Держава зрозуміла своє завдання і свою місію в історії. Без ніяких наукових доказів, але підсвідомо, ведені щасливою інтуїцією, пішли наші предки війною на степ, не щоб звідси тільки вигнати кочовиків, але щоб заволодіти степом, переорати його й перемінити в урожайне поле.

В дійсності — це було величезне завдання нашого життя, як народу, як раси, як національної спільноти — здобути степ над Чорним і Каспійським морями, перемінити його в рільню й збудувати тут на грані двох континентів центр нової світової цивілізації. Не будувати Україну тільки над Дністром чи Дніпром, але Україну в таких розмірах, які вимірив їй самий Творець, коли надавав землі нинішній географічний вигляд. Схід Європи мусить бути наш, бо такий заповіт оставили нам наші прадіди. Це є кровне наслідство старого українського меча й воно буде відзиватися в нас вічно, де ми не були б і що ми не робили б. Це не номадська туга за простором, питома москалям, яку вони одідичили по своїх монгольських предках.

Ми, українці, не маємо степової душі, бо наші предки не були номадами. Наші прабабки в сірій старовині над Дніпром знали вже управляти землею. Нині можемо завважити в нашого найпростішого селянина відблиск тієї високої рільничої культури, яку мусіли мати зовсім давно наші предки. За історичних часів бачимо, скільки крові пролляв український нарід за те, щоб перемінити степ у рільню. Не щоб пасти худобу в степу, але щоб перемінити степ у лан збіжжя. Тому ми не степовики. Ми маємо наскрізь позитивно-творчі заміри, витягаючи руку по степ. Ми мусимо до решти його здобути для нас, для нашої культури й для нашої місії в історії.

Ця боротьба за опанування степу ще не скінчена. Нині нема кочових народів печенігів і половців, але є москалі. Це, мабуть, уже остання орда в Європі з азійською степовою психікою. Не дивімся, що москалі мають також

міста й села. Печеніги й половці мали теж міста. В дійсності москалі в душі є і донині кочовиками й завжди будуть змагати до того, щоб задержати степ у його первісному стані. Як не степ з травною, щоб пасти худобу, то сколективізований степ. В обидвох випадках — це загибель для нас як раси. Москва хоче перемінити нас у степовиків, як гуни алянів і остроготів. Це не перебільшення. Ніхто не дасться збаламутити п'ятилітками, індустріалізацією і тим подібними плянами московських ханів. Усі ці пляни, уся ця робота не впливає з жадоби посунути вперед поступ культури. Всі ці московські пляни зруйнували з коренем стару рільничу культуру України, а її саму обернули в пустиню. Бо ці пляни це видумка людей з монгольською і жидівською психікою. Нам сьогодні грозить від москалів більша загроза, як у давнину від печенігів, половців чи татар. Москалі не тільки хочуть знищити нашу стару українську культуру, але й перемінити нашу психіку. Заведенням колективізації зробили москалі в першій мірі наступ на душу нашого селянина, який носить у собі правдиві прикмети наших пращів, тобто прив'язання до землі й почуття індивідуально-родової власності. Знищити ці дві прикмети нашого народу, це значить — повернути нас у нарід номадів, який буде почуватися однаково добре від Збруча до Камчатки, і який буде бачити своє добро в колективному стаді. Якби там жорстокості не стосували московські хани, то все ж український нарід не піддається й не виречеться свого первородства на Сході Європи. Боротьба між Україною і степом іде далі, як перед тисячоліттям. Боротьба ведеться навіть більш жорстоким способом, як у тих давніх часах. Военна доктрина українських націоналістів мусить звернути теж увагу на жертви колективізації, бо це жертви боротьби, яку веде український нарід від тисячоліть на Сході Європи з дикими кочовиками. Нарід, який кладе гекатомби жертв в обороні свого історичного суспільного устрою, мусить органічно ненавидіти ворога й його політичні та соціальні урядження.

Очевидно, і сьогоднішні політичні відносини в Україні не повинні здаватися дивними для нас. Ми є учасниками відвічної боротьби між цивілізацією і вандалізмом, між поступом і темнотою, між порядком і розбійництвом, між плугом і степом. Бо ми, українці, і сьогодні репрезентуємо цілою нашою національною спільнотою — поступ і цивілізацію, яка є твором духа європейських народів. А Москва і сьогодні заступає той руйнний напрям, що був прикметою орд Атилли й монгольських кочовиків. Ми сьогодні знову, як і в давніх часах, боронимо європейську культуру від наступу московських ідей, а навіть зорганізованих по-воєнному її орд, які є не менш загрозливі, як орди Атилли й Джінгісхана. Це є наша місія і призначення історичне, і ми мусимо бути цього свідомі. Хоч чужинці нам не признають цього, а наші історики обминають це з цинічним незацікавленням, яке межує з неуцтвом, — це наше історичне призначення. І ми, українські націоналісти, відчуваємо кожним фібрком нашої душі, що наші предки розпочали на Сході Європи організоване життя, що вони тут перші засадили культуру над Дніпром, і що вони боронили Європу від диких номадів, які тільки й мали одну думку: загарбати й знищити матеріальні й духові добра наших пращів.

І сьогодні пливе в наших жилах кров наших предків, які перший раз з'явилися на конях і возах у лісово-лугової Україні й рішили загинути на цій чудесній землі, або зберегти її для потомків і для тої культури, яку вони вивнесли з прабатьківщини індогерманських народів. І сьогодні мусимо ми і далі продовжувати ту місію, залишену нам батьками. Нема тут ніякої випадковости, що якраз український нарід замешкує Східню Європу. Ми мусимо здати собі з цього справу й з молодечим запалом продовжувати й докінчувати завдання, яке на нас вложило призначення.

Україна тільки тоді була сильною й займала незалежне місце в історії, як поступала згідно з своїм призначенням. Коли зрікалася своєї місії, то упала. Українсь-

кий нарід одержав десять талантів від Бога, тому мусить їх удесятеро побільшити, а не закопувати даровані в землю. Тому, що український нарід не продовжував політики Святослава й Володимира Великого, Схід Європи є і досьогодні в пливкому стані, а каспійські степи аж по Алтайські гори є ще недоступні для нинішньої культури й цивілізації. По упадку Київської Держави забракло культурного вогнища на Сході Європи. І сьогодні його бракує. Бо все те, що робила Москва і сьогодні робить, це все є негачією Бога на землі. Не треба отже обманювати себе впливом Москви. Цей вплив є такий, як давньої столиці Золотої Орди. Якщо Москва силою і терором не зможе накинути свого впливу, то вона не буде мати на Сході Європи більшого значення. Тільки замочений український хам-півінтелігент може знайти уподобання в московській культурі чи побуті. Душа українського народу завжди буде гидитися москалем. У боротьбі за перемогу духа степу ми будемо мати вирішне слово, коли зуміємо розбудити в українській масі почуття нашої історичної місії, яку нам переказали наші предки, і коли будемо вміти вичути в цій місії руку Провидіння і не будемо спростачувати нашого завдання на Сході Європи.

Я розвівся довше над значенням нашого осідку над Дніпром, щоб звернути увагу на ті історичні наслідки, що з цього випливають. Хто хоче бути паном-господарем у Києві, той мусить мати ідею для цілої Східньої Європи й сумежних з нею азійських земель. Згідно з цим, ми мусимо мати відповідну концепцію військову, політичну, економічну, а навіть церковну для тих усіх земель і народів. Коли не погодимося з нашою місією, то програємо знову. Історія не терпить половинних творів. Не може бути над Дніпром української держави, а над Волгою і Каспієм дикого поля. Це все є одна геополітична цілість. Тому, що український нарід не продовжував політики своїх предків і не поширював свого політичного впливу аж по Алтайські гори, то сьогодні починається

Азія там, де колись була Європа. Ми, будуючи українську державу, мусимо пересунути кордони Європи до Алтаю і Джунгарії. Європі бракує якраз цього простору, який лежить тепер облогом, або плекає монгольського змія. Україна призначена зв'язати цей величезний простір з Європою політично, економічно й культурно. Аж тоді виконаємо заповіт наших предків, а фраза „на грані двох світів” набере реального змісту. Ми запряжемо найкращі духові сили Європи до праці на цьому просторі, а з цього вийде користь і слава не тільки Україні, але й цілому культурному світові.

Є щось фаталістично-величаве в нашій боротьбі за самостійність. Так, як Цезар, здобуваючи Галію, відкривав цілу Європу для римської культури й цивілізації, так наші націоналістичні революційні армії мають відкрити західньо-європейській культурі простір, що простягається на схід і південний схід від України. А промінюючим центром цієї культури буде Київ. І цю нашу культурну місію, започатковану й полишену в спадщину нам прадами, мусимо взяти як один муж в основу воєнної доктрини українських націоналістів, бо це надає глибокого змісту нашій нинішній боротьбі й єднає нас з минулим, як теж надає ціль нашому існуванню на майбутне.

ІСТОРИЧНИЙ ОГЛЯД УКРАЇНСЬКОЇ ВОЄННОЇ ДОКТРИНИ

Княжі часи

Український нарід має вроджені військові прикмети, які його окреслюють як нарід войовників. У війнах з іншими племенами, расами й урешті степовими народами виявили наші предки свіжу буйність і стихійний розгін. Важче було з дисципліною й військовою організацією. У кожному разі старі слов'янські вої були першоякісними вояками та вміли ставити чоло грецьким фалангам. З надто пливкої маси воїв витворили київські князі знамениту армію, яка в той час належала до перших у світі. Тяжко повірити, що наше державне життя почалося з приходом варягів до Києва і що варяги дали підставу під військову могутність княжої України. Безперечно, що варяги внесли в ряди українських воїв почуття дисципліни, але таємниця добірності княжої армії лежала в крові й прикметах українського народу. Варязькі дружинники виконували радше ролю сердюків, а боротьбу з степом вів таки український нарід. У боротьбі з степовими ордами розвивалося українське лицарство, що було „під трубами сповите, під шоломами колихане, кінцем копій годоване”. Ця пісня характеризує нам тодішнє життя українського народу. Жінки родили під звук військових труб, молоді юнаки скоро вдягали шолом, а поживу треба було добувати кінцем копії. Україна уявляла з себе в тому давньому часі військовий табір. І в цьому таборі виростили войовники, яких Олег, Ігор, Святослав та Мономах ввели на підбій світу та Чорного моря. Грецький письменник Лев Діакон пише, що Святослав „усе юнацтво підняв до походу, зібрав 60.000 війська, крім обозів”. У цьому числі лежала також таємниця успіхів Київської Держави, а пізніше успіхів Хмельницького. Наші предки розуміли як слід свою місію та йшли військовим ладом та густими лавами на степового ворога і Грецію, яка була

перешкодою Україні на її дорозі в Західню Європу, де поставали в той час нові культурні осередки.

Похід Святослава на Болгарію свідчить про молодецьку силу й непогамовану експанзію Святослава й того молодого українського лицарства, якому вже було затісно в Україні. Опанування Болгарії дало Україні безпосередній зв'язок з середньою Європою й великі економічні користі. Сам Святослав хотів жити в Переяславці над Дунаєм, бо там сходилося все добро. Від греків золото, паволоки, вина й овочі різноманітні, з Чехії й Угорщини срібло й коні, з Русі шкіри, віск, мед і невільники. Це був торговельний пляцдарм і тут легко було прогостувати й одягнути армію. Святослав мав на меті тільки добро української держави, як вибирався в похід над Волгу, Каспій чи Дунай. Він хотів здобути для України великі простори для розросту й усунути противників. Помер героїською смертю в бою, залишаючи недокінченими широко закромлені пляни. Наслідники його не пішли його слідом і це було причиною нашого упадку. Україна не підбила степу, не вдержалася над Волгою і Чорним морем, а тим самим саме її існування як самостійної держави противилось немилосердній історичній логіці, що жадала від України підбити степ Східньої Європи й азійських степовиків для цивілізованого життя.

Болгарський похід Святослава був доказом, що Україна виявила в той час велику експанзію. Однак цей похід не залишив для нас політичних напрямків для сьогодення. На Балкані від того часу багато змінилося, а ідею застромити хрест на візантійській Софії треба викинути з кличів нашої військової доктрини. Майбутнє України лежить на Сході Європи. А це значить, що ми будемо вічно в боротьбі з Москвою. Не значить це, що Україна не має поширювати своїх впливів на Балкан. Треба нам бути сильними над Дніпром і взагалі в Східній Європі, мати сильну флоту й літунство, а тоді свободні морські шляхи стануть отвором для нашого

морського прапору, без потреби наслідування московської імперіалістичної політики у відношенні до Туреччини.

Болгарські походи Святослава залишили нам у пам'яті його геройство й лицарськість. Святослав виповідав війну словами „Іду на вас”. Це була своєрідна лицарськість, яка впливала з почуття власної сили. Крім лицарськості залишив нам Святослав ще вислів, що є гордістю нашої нації. Перед рішальною боротьбою під Доростолом (теперішня Силистрія над Дунаєм) Святослав промовляє до свого війська подібно, як Ганнібаль по переході Альп. Не закриває він сили ворога, ані тяжкого положення, але апелює до слави й хоробрости, тих найважливіших прикмет наших предків. „Пропаде та слава, як тепер соромно уступимо перед преками. Від предків одержали ми мужність, Пригадаймо ж, яка непереможна була до цих часів наша сила й міцно биймося за своє спасіння. Це не наш звичай втікачами йти додому. Нам або жити з перемогою, або славно полягти, як слід хоробрим мужам”. Як відомо, Святослав заплатив життям на Дніпрових порогах за свої великі заміри й не мав часу виконати свої далекі й широкі пляни. Але постать князя-лицаря залишилася нам світлою й могутньою. Постаттю одного з найбільших воєвників у нашій історії.

Був це великий воєвник, лицар без закиду й вірний товариш своїх дружинників. Його клич „Поляжемо, а не осоромимо української землі, бо мертві не мають сорому” займає чолове місце в моральних засадах військової доктрини українських націоналістів. Мусимо присвоїти собі цей погляд, що кожна армія є на те, щоб ворога побити, або лишити по собі міт слави. Ми мусимо вже раз зрозуміти, що тільки перемогою над нашими ворогами можемо здобути українську державу й що ту перемогу досягнемо тоді, як у нас буде гаряче бажання не осоромити української землі, якою маємо володіти. В наших воєнних плянах мусить бути на першому місці українська земля й рішучість здобути її й оборонити. На жаль, у на-

шій минулій війні мало було в українській армії з духа Святослава. Крути, Мотовилівку й Базар треба приписати доброму генієві українського народу. Це майже чуда в процесі формування української нації, бо нація твориться перемогами, або нещастями, психологічно спільними для всіх членів однієї національної спільноти.

Начальний Вожд Української Галицької Армії ген. Тарнавський оправдував свою спробу замирення з Денікіном тим, що галицькі громадяни віддали в його руки життя своїх дітей і він є зобов'язаний перед ними привести їм їхніх дітей назад додому.

Коли УГА опинюється на СУЗ у центрі історичних земель, то її вожд хоче зберегти її ненарушеною для галицьких батьків. Таку воєнну доктрину ми мусимо відкинути і скінчити з апотеозуванням непорядности УГА на Наддніпрянщині. Робиться якось прикро, як почується пісню про те проливання сліз, як УГА переходила Збруч. Бракує тут великості духа йти назустріч майбутньому. Коли поглянемо в нашу історію, то нам траплялися ще більші нещастя, як відворот УГА з Галичини, малий по собі, коли беремо на увагу соборність усієї України. Наїзд Джінгісхана, програє під Берестечком і Полтавою є не тільки стратегічні програє, але й політичні. Одначе з тих часів не дійшов до нас дитячий плач УГА з-над Збруча. І куди людям з такою психікою було рівнятися з отаманами різних повстанчих груп, що нераз геніяльно вміли пристосовуватися до простору й чули потребу боротьби з усіма ворожими силами на тих просторах.

Нам не можуть імпонувати малі армії, малі концепції й малі люди. Творити мусимо велике й захоплює, відповідно до нашого історичного призначення. Перемога наша в руках Бога, але геройство наше в наших руках. Тільки під Крутами й Базаром гинули так, як Святослав Завойовник. Більшість стягів української армії не вміла здобути на ту великість. До перемоги, як і до лицарської смерті треба нам великого духа. Утеча ген. Кравса 1920 р. з херсонською дивізією на Закарпаття це звичай-

на дезерція з-під прапорів армії, а не геройський чин, гідний наслідування. Нам мусять імпонувати повстанчі ютагани, що залишилися в Україні й докінчували гека-томбу за самостійність України. Вони всі інстинктивно йшли слідами Святослава й не хотіли осоромити української землі. Тож небагато повчального залишила нам УГА під час своєї безглуздої блуканини по Наддніпрянщині, ані херсонська дивізія. Зимовий похід ген. Павленка був лицарським жестом недобитків української армії. Тільки на українських землях ми можемо мати почуття повної особистої вартості й творити повну історію. Самоліквідація корпусу СС була непотрібним гаракірі. СС не вміли закінчити ового славного життя, тому тільки оборона Києва 1918 р. і Мотовилівка залишилися по них гідними для наслідування. Без великого духа не буде йти перемога за нашими прапорами й не будемо вміти гідно вмирати як герої з-під Крут і Базару. Мусимо зрозуміти, що центром нашого історичного життя є Київ, та що тільки посідання Києва затверджує за нами здобутки на інших фронтах. Київ є символом „руської землі”, за яку згинув Святослав. Київ має для нас більше значення, як, скажім, Берлін для Німеччини, чи Париж для Франції. Київ є святим містом, це „матір руських городів”, або „Єрусалим руських городів”, як називають його чужинці. Містика оповиває Київ, і ми не сміємо її нехтувати. Ми мусимо свято вірити, що апостол Андрей предсказав постання Києва й великої держави над Дніпром, і з цією легендою треба нам єднати заміри Творця, бачити на Сході Європи велику державу. Чар Києва є однаково сильний у кожному закутку України. Не військовий провід УГА запалив її в поході на Київ 1919 р., але свята містика Києва й атавістичні інстинкти „боронити колыску нашої нації”. Не вільно нам забувати, що Київ і Дніпро є дійсно колыскою українського народу, тому в нашій військовій доктрині мусимо поставити Київ і Дніпро як осередну точку, біля якої обертаються всі наші стратегічні пляни.

**

Війна була щоденним явищем у давній Україні, і завдяки війнам кріпилася й розросталася київська держава. На південній і східній межах війна ніколи не вгавала з кочовиками. На північних землях йшла війна з литовцями, а на заході з поляками й мадярами. Як кінчилася війна на одному кінці широкої київської держави, то вже на іншій окраїні збиралися військові хмари. Серед таких обставин український нарід мусів бути завжди озброєний. Хоч провід війни був у руках князів і бояр, то одначе оборона рідної землі була потребою й konieczністю всього населення. Увесь український нарід так розумів війну. Це була „тотальна війна” українського народу.

Завдяки військовій силі Україна мала військову славу в Європі. Наші полки стрічалися в бою з греками, болгарами, уграми, поляками, литовцями та з різного роду степовими ордами. Бо йшли з різним щастям. Але наші князі мали в той час найбільшу державу в Європі й ніхто пізніше не виявив у нашій історії більшої експансії від них.

Але найсвітлішою сторінкою київської держави була боротьба за панування над степом. З цією боротьбою в'яжеться наша цивілізаційна місія й оправдання нашого існування на грані двох світів. Бо коли розглядаємо історію старинних і середніх віків, а навіть нинішніх часів, то однією з найважливіших історичних подій є боротьба між Азією і Європою. Україні припала в цій боротьбі найтяжча, але зате найпочесніша роля. Наслідники Святослава вже не мали сили через внутрішні міжусобиці оперти кордони України на Волзі. Кочовики вдерлися на чорноморські степи, а татарський напад підкосив з коренем молоду снагу нашого народу на кілька століть. Одначе ми боронили Європу перед ордами в середніх віках і тільки ми одні маємо історичне й моральне право продовжувати далі нашу місію на грані двох світів. На Сході Європи нема колоній для нікого, а хто їх шукає, той знайде тільки чорну землю на могилу. На велетенській

території, над якою стільки століть шаліли бурі від сходу, на якій пролито стільки людської крові й знищено стільки людської праці, не залишилося ні сліду з хижачьких полчищ. Україна пожерла ці дикі народи й сьогодні невідоме місце, де лежать їхні кості. Залишився тільки український нарід далі сильний і готовий до боротьби за своє право до життя. Хоч гекатомби, які складає він у сьогоднішній боротьбі з московськими большевиками є велетенські, але це не доказ, що український нарід фізично зникне, як це писали наші різні опортуністи про мільйони жертв голоду в Україні й писали з таким цинічним спокоєм, неначе б тут ішлося про мільйони курей. Ми, націоналісти, мусимо зрозуміти, що в Україні ведеться правічна боротьба за панування над Сходом Європи і хоч би вона коштувала нас ще більше жертв, то ми мусимо її піддержати. Не тому, щоб ми не мали жалю за тими жертвами, але тому, що ми визнаємо закон боротьби й віримо в перемогу. А з політичного боку не має значення, скільки коштує перемога. Мільйонові жертви життя це доказ, що український нарід зберіг усі бойові прикмети своєї раси.

Наш нарід знаходився в ще тяжчих обставинах на протязі своєї історії. Хто в силі відгадати, які втрати мали ми ще в доісторичних часах, коли Східня Європа була закрита перед історією! Хто в силі зчислити жертви, які забрали обри-авари! А пізніше інші орди! Вже з історичних часів знаємо, що фізичний стан українського народу корчився не раз до малих гуртків у північних лісах. І не зважаючи на всі ті втрати, ми сьогодні числимо 45 мільйонів голів і маємо ті самі політичні ідеали, що наші предки. Военна доктрина українських націоналістів не може забути про те, що кожна п'ядь української землі пересякла нашою кров'ю. Не потом, бо піг лле і невільник, але чистою кров'ю, пролитою в боротьбі. Бо наша бойова традиція це не тільки княжі дружинники, козаки і галицька чи наддніпрянська армії, але й усі ті бредники, уходники й усі повстанчі загони, яким не вмів дати ор-

ганізаційних форм політичний чи військовий провід, але які скропили вільною кров'ю український чорнозем у правічній обороні „руської землі”, гнані атавістичним почуттям потреби такої боротьби. Це все затверджує за нами право на Схід Європи й усякі зазіхання на наші землі з боку інших народів ми відкидаємо.

Що ж вложили ті „опікуни” у Східню Європу? Скільки своєї „шляхетської” крові проляли в обороні землі української перед навалою кочових орд Сходу? Пролити вони кров українську, щоб з України зробити публічний дім, щоб могли провадити тут свої хижачькі пляни. Де ж були тоді ті народи, коли найбільша військова сила, яка колинебудь була на землі, під проводом Батухана злягла на Східню Європу? Ціла середня Азія викинула з себе все, що мала войовничого, на підбій України. Наші предки не злякалися одначе тієї повені диких орд. Київ не піддався без боротьби татарам. Ця оборона Києва гідна того, щоб поставити її на першому місці в світовій історії. По трупах киян і по звалищах величавих святинь вдерлися татари в матір городів руських. Чим супроти цього оборона Картагіні, яку облягали малі римські війська й яку давали нам у школі за зразок хоробрости, запеклости й посвяти для батьківщини? А Київ був першою твердиною, що здержувала татарів у їх поході на Європу. І тільки купа румовищ залишилася з величавих святинь, княжих теремів і домів. І де були тоді ті народи, що руку витягають по нашу землю? Росли вони й розвивалися за нашими плечима. Будували дерев'яну Москву або католицькі костьолки та готовились дбайливо до скоку на нас. У Києві нема тепер старих величавих будівель, які в той час дивували Європу, нема наглядних споминів могутності київської держави, але зате є в нашій крові свідомість і гордість, що ми, українці, врятували західню Європу перед подібною руїною, яка стрінула тоді Україну й що ми виконали в історії людства почесну роллю. І по тих усіх нещастях і по тих усіх боях Київ стоїть далі на своїх ославлених горах і ди-

виться з вірою в майбутнє. І тільки до Києва може належати Східня Європа.

Шлях на Схід Європи веде через Київ. Щоб опанувати Схід Європи, треба мати Київ, треба підбити український нарід і знищити його фізично. Ми добровільно не віддамо нікому нашої місії на Сході Європи. Ми знаємо, до чого ми є зобов'язані Західній Європі, але й вона мусить зрозуміти, до чого вона є нам зобов'язана, мусить знати, що всякі шляхетські сни про владу „од моржа до можа” закінчаться новим Завихостом. Україна сьогодні веде рішучу боротьбу за місце між першими народами світу й за своє виключне право до Сходу Європи, у смертельному ударі з Москвою, яка є духовою загрозою для цілого світу. Що значить боротьба з комунізмом якогонебудь іншого західнього народу в порівнянні з тією боротьбою, яку веде український нарід від самого народження московського комунізму? Свідомі нашої сили й нашої місії, ми мусимо вести незалежну політику, так як самітньо й незалежно ведемо нашу боротьбу.

Чужої помочі не відкидаємо, але маємо завжди на увазі, що ніхто не дасть нам помочі безкорисно й що нарід, який визволяється при чужій помочі, є слабший відвортно-пропорційно до зужитої чужої помочі.

А втім, визволення при чужій помочі було може й невідкличне для Греції, Сербії, Болгарії, для Італії, а навіть для Прусії. Тільки завдяки війнам Хмельницького визволився пруський князь Курфїрст Бранденбурзький та Фридрих Вільгельм з-під васальства Польщі.

Український нарід мусить власними силами стати на ноги. Тому ми не можемо узалежнювати нашої майбутності й визвольної боротьби від європейської, чи то світової політики. Навпаки, ми своєю революційною активністю мусимо примусити світ достроюватися до нас. Хто має інтерес у тому, нехай нам помагає.

Ми боремося за „землю руську”, а не за те, щоб бути шитом Європи. Коли ж з нашою боротьбою сплелася нерозривно справа оборони західньо-європейської цивілі-

зації проти московського варварства, то це тільки прикрашує нашу боротьбу й надає їй світового значення. Ми боремося, щоб не загинула українська нація з своєю культурою й цивілізацією, а не Європа з своєю. Це важливе тим, що деякі українські опортуністичні політики хочуть зробити з нас трабантив європейської культури й зворушити світ для визволення України з-під большевицького пекла. Така політика шкідлива, бо боремося ми в першій мірі з московським пеклом, а пізніше з большевицьким. Большевизм це тільки форма уряду й може змінитися. Але московський дух буде так довго загрозувати нам на Сході Європи, як довго хоч один москаль останеться живим.

2. Козацькі часи

Уже раніше було згадано, що наслідники Святослава не пішли його воєнними слідами. У висліді простір землі від передмість Києва по Волгу й Чорне море став побоевищем з кочовиками. Україна не опанувала степу. Правда, київські князі сипали вали від степів, але вали не могли стримати номадів і оборонити української землі, на якій уже буйно розвивалася культура. Коли появилися татари, то Київ був першою великою твердиною від степів. А в той час, як і сьогодні, тільки опертя на береги Чорного й Озівського морів, Кавказу й Каспія з Волгою могло забезпечити київську державу. Київські князі повинні були мати цілий ряд кріпостей над Волгою і Каспієм, щоб там боронити доступу до Києва. Те саме є важне й сьогодні. Щоб могли панувати в Києві, треба сильно опертися об Чорне море, Кавказ і Волгу. Так замкнений простір є один географічно-політичний твір, від якого опанування залежить не тільки самостійність української нації, але й саме її бути чи не бути.

З упадком київської держави впала й наша зорганізована військова сила. Українська земля дісталася під владу Польщі. Враз із українськими землями перейшла автоматично на Польщу місія, яку на неї накладала гео-

політика тих земель. І підтвердилося, що нема нічого гіршого, як велику місію перейме нарід, здібний до звичайного вегетування, а не до якоїсь місії. Такою недолугою показалася Польща, хоч азійські пустині вже перестали в той час викидати з себе кочовиків. Отоманська імперія почала була загрожувати Європі на інших відтинках. На Сході Європи не було в той час української держави, яка проявляла б свою експанзію на Балкан і Чорне море та вдаряла в середину і крило отоманської імперії. Тепер знову по упадку київської і галицько-волинської держав витворилася на чорноморських степах така ситуація, що кримські татари зробили собі пасовисько з південної України. Українське населення мусіло взятися до самооборони. І тут ми приходимо до періоду козаччини. Український нарід витворив з себе військовий тип козака, який зосередив у собі всі бойові прикмети нашої нації.

Війна, що її провадив український нарід без жадної державної допомоги, гнаний тільки інстинктом самозбереження, не приносила до козацьких повстань, а головню до Хмельницького замітних політичних успіхів для українського народу. Якщо б хтось у той час зумів був зібрати в одне всю ту енергію, запал, посвяту та одчайдушну відвагу, що її зужиткував наш народ впродовж століть від упадку Києва до Хмельницького на щоденну оборону свого майна й життя своїх зимівників від татарських загонів, то не тільки не залишилось би знаку від кримських татар, але козацька фльота була б напевно заткнула хрест на святій Софії у Візантії. Українське козацтво здивувало світ своєю бравурою. Одначе всі ті партизанські бої впродовж століть, всі ті під'їзди, напади, оборони й засідки не принесли Україні більших політичних користей до походу Хмельницького. Україна належала тоді політично до Польщі, і наші воєнні здібності й безіменні подвиги йшли здебільшого на конто польської історії. Нам осталася з тих часів традиція славних діл поодиноких отаманів, але це не державницька традиція в повно-

му значенні. Навіть Сагайдачного називали зневажливо тільки гетьманом „молойців”.

Здобуток козацьких часів до Хмельницького — це перш усього воєнна романтика, але під політичним оглядом це кінцеві роки занепаду України — України Святослава Завойовника, Володимира Великого й Романа Галицького, якої авангард був над Волгою і Тмутороканею, коли то Дніпром плавали кораблі до Константинополя, а на заході поїли у Вислі коней українські комонники. Козацькі часи це часи великого скорчення української землі. Ціла південна Україна була Диким полем. З упадком київської держави Україна забула про свою місію і через те ніколи — аж до нині — не могла стати політичним чинником на Сході Європи. Були короткі часи Хмельницького, Дорошенка й Мазепи, коли Україна була коротким час цим політичним чинником, а навіть схоплювала традицію Святослава. Але неуспіхи на воєнному полі не дозволили, щоб та ідея обхопила цілий український нарід і стала його політичним ідеалом. Тому козацькі війни, поза цими трьома гетьманами, велися головню під кличем оборони свобод і прав, незаводження учні і нероблення панщини, а не за основу великої й сильної держави. Наші запорожці так і не виявили охоти будувати великі кораблі та на постійно опанувати Крим і Чорне море. Геройство козаків, їхня лицарськість і всі їхні бойові прикмети ми беремо собі як дорогу спадщину. Але всі ті пакти, зборівський, білоцерківський, переяславський, гадяцький і подібні — не для нас. Одначе не обвинувачуймо Хмельницького за його пакти. Єднаймо його ім'я з Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями, Батогом і спрямуванням української політики на Чорне море через спробу зайняти Волохю й Басарабію. Всі знову пакти тих часів топчім ногами, як їх зрештою топтали ті, що їх підписували в біді.

Хмельниччина важлива для нас з військового боку. Вона є доказом бойової спроможности українського народу. Це був єдиний момент у нашій історії, де цілий на-

рід стояв під зброєю. Грушевський пише, що українське населення на землях, охоплених повстанням Хмельницького, не налічувало цілих два мільйони. Коли ж візьмемо на увагу, що армії Хмельницького виносили нероз 200-250 тисяч, крім залог по містах і тих усіх, що були зайняті фабрикуванням пороху, зброї, випасом худоби для війська, а також самим харчовим постачанням, то без зайвого перебільшення можемо з гордістю ствердити, що за Хмельницького весь буквально український нарід брав участь у війнах проти Польщі. Це була війна тотальна, війна цілої нації проти ворога. Таку війну провадила півтора століття пізніше французька революція. Таку армію, як її мав Хмельницький, виставляли тільки найсильніші імперії й великі вожді. Битви Хмельницького належать до найбільших у світовій історії, а щодо числа військ, впроваджуваних у бій, можна ставити Хмельницького нарівні з Ксерксом, Батієм, Тамерляном, чи Наполеоном, дарма що таке порівняння може залякати наших поміркованих політиків і військовиків. Навіть у минулій війні 1917-20 рр. Україна не спромоглася виставити таку численну армію, як Хмельницький, хоч населення України виносило 20 разів більше, як за Хмельницького. Справа численності армії не є і сьогодні зовсім маловажна, хоч про перемогу не рішає масовість. Олександр Македонський міг побити сотні тисяч персів своїми малими силами. Наші князі могли малими силами розбивати цілі орди. Хоч і тоді українські сили не були малі. От і пише Лев Діякон, що Святослав зібрав аж 60 тисяч вояків до походу на Болгарію, без слуг, потрібних до обозної служби. Отже бачимо, що найбільшому вождеві за київської держави й найбільшому вождеві за козацької доби не бракувало війська, хоч битву виграти доводилось їм нероз меншими силами від ворожих. В Європі панує майже однаковий військовий вишкіл і озброєння, тому чисельне відношення сил було все таки одним із важливих співчинників, що рішали про перемогу.

Правда, під Льойтен побив Фридрих Великий на чолі 30.000 війська аж 60.000 австрійців, а під Росбахом на чолі 25.000 розгромив 50.000 французів. Але це тільки одині випадки з часів семилітньої війни, де полководець здобув перемогу проти подвійного числа ворога. Не треба теж забувати, що це був Фридрих Великий, найбільший вожд тих часів. Правда, раніше побив Карло XII 70.000 москалів під Нарвою, маючи тільки 12.000 своїх шведів. Одначе регулярного війська у москалів була тільки половина, а решта належала до обозної служби. А втім тодішню армію Петра Великого можна вважати за армію якогось азійського Мітрідата. Бонапарте мав під Дрезденом 120.000 проти 220.000 союзників. Під Колліном мав Фридрих Великий 30.000 проти 50.000 австрійців, але не міг їх розбити. Так само Наполеон на чолі 160.000 не міг побити під Ляйпцігом 280.000 союзників. Під час прусько-французької війни Мольтке мав відразу чисельну перевагу. У перших днях війни перевалилося через Рейн 384.000 пруського війська, якому Наполеон III міг протиставити напочатку тільки 250.000. Безперечно, що ця диспропорція сил не була головною програною французів, бо в головних битвах прусаки не перевищали французів, а навіть були в меншому числі. Одначе стратегічна чисельна перевага осмілювала прусаків робити ризиковні маневрові обходи. Загально Прусія мала змобілізованих під час тієї війни близько мільйон вояцтва і 200.000 коней. При кінці війни було на французькій території 630.000 пруського війська й 1.750 гармат. Франція могла протиставити їм тільки 535.000 війська, яке zorganizувач Гамбета. У світовій війні тільки одна битва на мазурських озерах вказує, що малочисельною армією можна побити значно чисельнішу. Одначе у війні треба старатися виставити так багато війська, скільки можна. В нашій минулій війні 1917-1920 рр. мала чисельність нашої армії була теж однією з найголовніших причин нашої програної. Під Крутами було тільки 300 студентів проти кількох тисяч п'яних і призначених до

війни матросів. Тут число мало перевагу. Під Мотовилівкою три сотні СС розгромлює кілька разів сильнішого ворога. В дальшій війні українська армія мала завжди діло з кілька разів сильнішим ворогом. У майбутній війні ми не можемо злегковажити собі числа. Дух, запал і відвага це одна річ, а друга, щоб ми у майбутній Мотовилівці не побили ворога тільки нашою моральною перевагою, але і числом. Треба змагати до того, щоб нам не бракувало бойових стягів і тому взяти собі за приклад часи Хмельницького, де все населення брало участь у війні. Наша воєнна доктрина знає тільки тотальну війну, в якій мусять брати участь всі фізичні, духові й матеріальні сили української нації. Лише в тотальній війні може проявитися вповні воєнний геній України, як це було за Хмельницького, коли то на бойовому полі українського народу з'явилася ціла плеяда героїв, що можуть бути гордістю найвибагливішої і найславнішої нації. Богун, Нечай, Кричевський, Морозенко, Золотаренко, Жданович — були не тільки добрі виконавці плянів Хмельницького й великі полководці під його рукою, але й самостійні вожді, які ні вчому не уступали маршалам Наполеона, а навіть їх перевищали. Одначе пересічний українець знає більше про Мурата, як про Богуна. Ці полковники козацького війська натискали на Хмельницького, щоб він „кінчав ляхів”, вони здобували для України Білорусь, ішли походом на Басарабію й Волохію. А всі ті герої не згинули природною смертю; полководці гетьмана Хмельницького гинули як Святослав на полі бою за українську землю. Ці герої поставили справу самостійності України на вістрі меча. „Або здобути, або дома не бути” була кличем тієї кривавої й радісної епохи. Дома вони не осталися. Ми не знаємо сьогодні, де лежать їхні кості. Але зате пам'ять про них лежить глибоко в наших душах, а сьогоднішні українські націоналісти палають жадобою бути подібними до Байдів, Нечаїв, Богунів і Морозенків, оспіваних у думах. Культ героїв та плекання нашої бойової традиції є фундаментальною

справою, що на ній розвивається воєнна доктрина українських націоналістів.

У козацьких війнах ми виростили з рабів на нарид володарів. Козак став уосібленням лицарськості, гідності й месіянізму. Бо запорожці відчували вагу месіянізму, коли існування Запоріжжя зв'язали з потребою боротьби з бусурменами. Це були часи, коли турецька імперія загрожувала Європі. Боротьба з турками була святою боротьбою, бо це була боротьба хреста з півмісяцем. І ми можемо бути гордими, що запорожці здобули для себе в історії назву „оборонців християнської віри”. І сьогодні в нашій націоналістичній революції ми не сміємо забувати, що ми теж оборонці Хреста проти чортівської влади Комінтерну. Перемога українського націоналізму на Сході Європи — це також перемога Христа над Антихристом.

Наша козацька доба мала в собі і гірку сторінку. Ще ніколи, як тоді, не вийшло було наверх хамство, демагогія й нездисциплінованість нашої провідної верстви. Ті всі самозванці-гетьмани за часів Руїни й більша частина козацьких полковників це одна велика хруніяда, мізерія і сваволя. Тільки деякі з козацьких старшин часів Руїни заслуговують на пам'ять українських націоналістів. Переважно були це свого роду галійські королики, яких наставив Цезар у Галії, сьогоднішні індійські магараджі, що приїздять звеличувати ювілей англійського короля й помагати англійцям співати „Год сейв ди кінг”. Це ті африканські каліфи, що надають екзотики французьким парадом своїми мальовничими строями й гарними арабської крові кінями. Такими короликами з ласки, магараджами без влади, спагами без війська були майже всі самозванці гетьманської булави. Всі ті наші Тетері, Брюховецькі, Іскри, Кочубеї, Скоропадські, Пушкарі й інші подібні зрадники української самостійності сталися нарядям ворожої політичної засади „дівіде ет імпера” й кинули Україну в руїну. Вони побили Україну, а не вороги. Перший-ліпший московський князик, якого рід при-

держував ще стремено при сідлі татарським беям, перший-ліпший польський шляхцюра, поводитися з тими нашими гетьманами часів Руїни як зі слугами. Нічого римського не було в тих негідників. Все робили вони для себе й своєї родини. Не мали амбіції й непогамованої жадоби стати панамі Східної Європи без жадної чужої помочі, тільки при помочі вістря козацьких шабель. Такий Тетеря волів цілувати руки польського короля, а Іскра й Кочубей падати до ніг московського деспота, як стояти на „струнко” перед законною владою українського народу. Тому з тієї доби дійшло до нашої пам’яті найбільше крутість, шахрайств і кривоприсяг, а ціла та доба в нашій історії називається Руїною. Серед таких відносин і людей не могло бути великих військових вчинків. Виступ Мазепи врятував одначе душу українського народу. Якщо б не було цього виступу, то ми були б неславно перейшли до історії. Трагедія під Полтавою є рівночасно найбільшим джерелом нашого пробудження. Союз Мазепи й запорожців з лицарським вікінгом з півночі буде мати величезний вплив на відродження нашої бойової сили. Наша революційна армія мусить собі присвоїти ударну силу союзної шведської піхоти з-під Полтави і при найближчій розправі ми будемо тими, що поженуть москалів не до Бендер, але в тайгу й тундру сибірську.

Козацькі військові походи вже під московською командою не можуть нам послужити прикладом, хоч козацькі полки виказують і в тих часах бойові прикмети української раси. В дійсності це були „аскари” на московській службі. А нам треба показатися хоробрими під нашими, синьо-жовтими прапорами й золотим Тризубом. Полтава закінчила козацьку добу. Одночасно Схід Європи переходив під панування Москви. Ми втратили другий раз самостійність і випустили з рук наше первородство на Сході Європи. На місце польської експанзії прийшла Москва. Україна дістала двох непримиримих ворогів і від того часу мусить бути завжди готова до війни на два фронти.

3. Найновіші часи.

Минула наша визвольна війна насуває дуже сумні рефлексії з військової точки погляду. Ми одержали українську державу без великого бою, одначе ми не вміли вдержати нашої самостійности, тому що не вміли зорганізувати відповідної військової сили. В попередніх розділах були вже деякі натяки на українську армію з минулої війни. Загально українська армія залишила нам традицію героїчної боротьби і з цієї традиції зродився наш націоналістичний рух. Одначе воєнна доктрина українських націоналістів мусить спиратися на соборній традиції, яка має значення для цілого народу, а не є предметом культу одної провінції чи околиці. Для нас кожний бойовий вчинок має величезне значення, коли він є видний для цілої нації і коли ціла нація психологічно його відчуває.

Наша воєнна доктрина мусить заступати ідею одної націоналістичної армії, яка б уважала своїм центром Київ і була здібна та готова боротися за кожну п’ядь української землі з однаковим запалом і героїзмом. Тому ставлюся критично до УГА, бо вона своєю підкреслюваною при кожній нагоді окремішністю не давала змоги звести нашу минулу війну під одну політичну й військову команду. Безперечно, УГА має славні й гарні моменти. Одначе це все для нас сьогодні невиважене, і майбутня українська націоналістична армія не може творитися на такій військовій доктрині, яку мала УГА.

УГА не могла позбутися всіх провінціалізмів і загумінкового патріотизму. Воєнна доктрина УГА, а навіть її організація, були достосовані до малих цілей. Творці цієї армії бажали перш усього здобути при помочі факту існування УГА признання Галичині права до самовизначення мировою конференцією. Військовий провід не усугерував в УГА, що вона тільки фактичним здобуттям Львова й осягненням лінії Сяну може вирішити справу Галичини в користь соборної України. Навіть у травні, під час польської офензиви, коли УГА відступала в три-

кутник обмежений Дністром і Збручем, команда УГА не вміла стати на соборницькому ґрунті. Більшість, головню молодих, старшин висловилися за переходом на Наддніпрянщину, але начальник штабу УГА та деякі з державних секретарів були за тим, щоб УГА перейшла до Румунії. Там, мовляв, вона піддається під протекторат Антанти, переорганізується й знову буде здатна до боротьби. Віра в доброзичливість Антанти й Найвищої Ради все ще не покидала більшості галицьких політиків і військовиків, що й польську офензиву пояснили собі, як якесь фатальне непорозуміння.

Начальна Команда УГА надавала львівському фронтові другорядне значення, а генерал Павленко не доцінював історичного значення Галичини й будови Соборної України. Політичний і військовий проводи вірили в справедливість Антанти й паризької Мирової Конференції, більше як у силу армії, яку творили. Щоб приподобатися Антанті, Начальна Команда УГА оминала тверді й радикальні рішення. Мав це бути реверанс у сторону Антанти, що, мовляв, УГА є культурна й дисциплінована армія. А Антанта була більше зацікавлена дрогобицькою нафтою, як культурою й дисципліною армії.

Політичний провід у Галичині не хотів революційно розпалити галицьку масу, а й військовий не вмів надати позитивного революційного змісту галицьким стягам.

Перші початки УГА мали революційний характер, бо мусіли його мати. Але пізніше його закинули. А тоді треба було творити тільки армію з революційними інстинктами, якщо думали своїми силами здобути Львів й перенести війну в Польщу. Так і бачиться, що в усіх операціях під Львовом команда УГА намагалася, щоб усе те виглядало поважно й прилично, як водиться в Європі. Здається, що ціла та облога Львова була роблена більш для мирової конференції. Нема з того часу ні одного наказу начальної команди УГА, в якому було б сказано, що справу ставиться на вістрі меча: „або здобути, або дома не бути”.

Після здобуття Вовчухів хлопський розум говорив, щоб Другий Корпус зробив штурм на Львів, бо там були тільки слабі сили. Однак Начальна Команда УГА побоювалася, що коли Другий Корпус займе Львів, то його частини здеморалізуються у великому місті й втраять свою боездатність, тому не наказала виконати наступ на Львів. І в цьому моменті треба було дошукуватися причини пізнішого відвороту УГА за Збруч. Начальна Команда УГА пояснювала свою заборону атакувати Другому Корпусові Львів тим, що, мовляв, війська Директорії, які 14 грудня 1918 р. увійшли в Київ, розбіглися так, що вже 4 лютого 1919 р. українські війська мусіли покинути Київ під напором большевицьких військ. Як видно, то команда УГА не мала віри в дисципліну УГА, хоч на кожному кроці підкреслювалося її регулярність і дисциплінованість.

Одинокий наказ УГА, з якого пробиває мужність, почуття відповідальности, взагалі стиль і дух героїв Плотарха, це наказ шефа штабу УГА ген. Курмановича перед чортківською офензивою.

Відчувається за цілий час існування УГА якась недовірливість до наддніпрянської армії. Згідно з цією недовірливістю зроджувалися нераз дивовижні пляни в Начальній Команді УГА. Коли при кінці березня большевики дійшли до Збруча, а під Львовом поляки розбили вовчухівську групу й мали успіхи біля Яворова й Янова, то Начальна Команда УГА видумала пляни, подиктовані більш розпукою як розумом, щоб пропустити большевиків під Львів. Згідно з цим пляном, мав I Корпус залишитися далі на своєму місці, а частини III Корпусу мали відійти з-під Львова на правий берег Дністра. Тому спротивився однак командант V Бригади отаман Шухевич і не виконав наказу. Пізніше Начальна Команда УГА мала пляни відвороту з-під Львова в Карпати. Я не розглядаю цього пляну з стратегічного боку, але з політично-ідеологічного. А в такому випадку не можна з ним ніяк погодитися. Кожний нарід має свої засадничі стратегічні шля-

хи. Доки на цих шляхах будемо мати борців, доти буде самостійна Україна. Якщо нас не буде видно на шляху Київ-Львів і Київ-Чорне море, то нічого нам не допоможуть ані політично, ані стратегічно навіть більші армії зібрані в Карпатах. І тільки тоді можна говорити про самостійну Україну, коли всі наші пляни братимуть початок з Києва й коли Київ буде в наших руках. Українська держава буде так довго політичним чинником, доки над Дніпром буде українська армія, чи хоч би партизани. А втім і УГА виявляла пізніше всі прикмети соборницької армії, коли опинилася на шляху Київ-Львів. Для відродження української збройної сили має більше значення похід обидвох українських армій на Київ, як здобування Львова на власну руку. Багато завинив політичний провід у Галичині, як і взагалі ціла наша політика в минулій війні. Через брак політичного проводу УГА не відіграла такої ролі, яку відіграти могла. Тут треба приписати більшу вину таки Команді УГА, яка показала вузько-галицькою і навіть не вміла дати своїм стягам нагоди по героїськи вмерти. Бо коли вже нема розумного виходу з тяжкого положення, то треба вміти вмерти по героїськи, щоб така смерть була джерелом сили для молодих поколінь. Без цього взагалі нема що думати про здобуття держави. Клявзевіц вважає за мудрішу навіть найбільш дику розпuku, коли нема змоги стрічати небезпеку з мужеською відвагою, то значить, зі спокійною, але сильною рішучістю. Тому переходу УГА до Денікіна не можна ніяк оправдати. Його треба нап'ятнувати й соромитися ним. А вже ніяк не можна робити з цього героїства. Трагедія Крут і Базару є невичерпним джерелом для віднови української націоналістичної армії. Безперечно, галицькі стрільці не винні, що їм довелося вмирати від тифу, а не від кулі. І хоч би з уваги на пам'ять тих нещасних жертв політики проводу УГА треба зробити все можливе, щоб у майбутньому знову щось таке не трапилось. В історії були випадки, де цілі армії вигибали на холеру, але їх вожді не переходили до ворога.

Наддніпряньська армія залишила по собі більше соборницької традиції. Рішав тут багато той факт, що та армія весь час боролася на стратегічних шляхах нашої історії. Способи організування тієї армії були гірші від способу організування УГА. Бракувало тут дисципліни, як і повної воєнної доктрини. Вина за хиби в організуванні наддніпряньської армії лежить майже всеціло по стороні політичного проводу. Такий лібертин української революції, як Винниченко, такий недотепа як Жуковський, що не надавалися на начальника пожежної сторожі в якомусь Пирятині, знищили всі можливості організації української армії. Те, що було зорганізоване, треба завдячувати поодиноким ідейним людям. Однак і серед таких відносин на Наддніпрянщині були такі формації, як Січові Стрільці й Запоріжці. Наддніпряньська армія йшла на Крим, щоб отворити для України морські шляхи. Наддніпряньська армія дала Крути, Мотовилівку й Базар. Тому націоналістична молодь захоплюється героями Крут і Базару, бо вони без сумніву герої соборної України.

Не пишу цих рядків з тією метою, щоб недоцінювати УГА й бувших членів цієї армії, які сьогодні знову готові виступити зі зброєю в руках проти ворогів України. Ніхто не хоче оплюгавлювати УГА і її вождів. Але такий погляд на УГА диктує жаль і розпука за втраченим золотим руном, за втраченим світлим майбутнім, яке в минулій війні стелилося перед Україною. Нехай усі зрозуміють, що будуть чутися діткненими цими словами, що український націоналізм не має на цілі обвинувачувати творців української армії в минулій війні. Але для українського націоналістичного покоління є замало облягати Львів і здобувати Київ, щоб по кількогадиному перебуванні в ньому втекти без боротьби й обвинувачувати ворогів у хитрості й підступі. Для нас є замало, що Хмельницький облягав Львів і Замостя. Для нас замалі ті аполітичні ідеали, за які билася УГА і навіть Наддніпряньська Армія. Сьогоднішні часи вимагають від нас більших плянів, більших жертв, більших боїв, більше ризику, розгону й слави.

Для нас є замало робити чортківську офензиву. Ми хочемо виграти війну, велику й жорстоку війну, яка зробить нас володарями Східньої Європи. Ми хочемо виграти ту війну стратегічно, а не тільки тактично. Тому війну українських націоналістів треба брати в цілості, а не на рати. Тому теперішні наші воєнні підготування мусять відповідати політичним вимогам ОУН і тому духові, що опановує молоде покоління українських націоналістів. Без уваги на те, чи наша націоналістична армія буде складатися з одного роя, чи з кількох мільйонів, чи вона буде організуватися над Дніпром, в темнім Поліссі, Закарпатті, Кубані, Зеленому Клині, Америці, чи деінде, — всюди і скрізь за основу організації націоналістичної армії мусимо прийняти засади воєнної доктрини українських націоналістів. Не гамувати духа народу, не душити його малими плянами, не крутитися на одній провінції, але обняти оком ціле побоевище, на якому буде рішатися буття чи небуття українського народу. Треба випроводити з поліських „галів”, з Закарпаття, з Галичини й інших країв українську масу на воєнний історичний шлях Святослава Завойовника. Треба показати цій масі цілу українську землю, браму народів, азійські степи й морські хвилі. Впоїти в ту масу переконання, що це все наше, що це все дав нам Бог і що від нас залежить це все забрати. Треба розбуджувати воєнний запал і жадобу боротьби з кожним, хто проти нас. Треба шукати в нашій історії методів організувати революційну масу в сталеві фаланги й вести їх на підбій Східньої Європи, а не Львова. Треба провокувати нашу уяву, щоб побуджувати її до винаходжування нових форм боротьби, які є скриті у воєнній інтуїції генія української нації. Ось це є найважливіше завдання сьогоднішнього військового відділу при ОУН.

Критику бувшої української армії переводиться для дезинфекції хибних поглядів, а не щоб нападати на поодиноких людей. Треба рішуче зніщити погляд, що ми війну програли тому, що Антанта не дала нам помочі, але дала полякам і Денкінові, і що на військовому полі було

зроблено в нас усе й що використано всі можливості, які тоді стояли отвором для здібних військових людей. Війну ми програли не через брак помочі Антанти. В Україні було зброї для щонайменше півмільйонової армії. Україна була базою для південно-західнього фронту московсько-царської армії. Кількамільйонова армія модерно озброєна знаходилася в Україні 1917 р. Майже два мільйони українських вояків зголосилося на службу Центральній Раді. І що тут говорити про брак помочі? Україна програла війну не через брак зброї, але тому, що не знайшовся ніхто вліті 1917 р., хто б станув на чолі революційних сил українського народу, покинув війну з центральними державами й звернув її проти Москви. На всіх трьох військових з'їздах у Києві 1917 р. не знайшовся ні один військовик, що захотів би був розігнати на чотири вітри всю збиранину Центральної Ради, так як Кромвел парламент, а Бонапарте Палату Депутатів, і узурпувати собі революційним способом владу в Україні та стати творцем нової епохи. Хмельницький взагалі не мав зброї, як поривався на знищення Польщі. Бракувало в Україні 1917 р. Суллі, Цезаря, Кромвеля, Хмельницького, Бонапарте, або Гарібальді. Останню війну програли ми на трьох військових з'їздах у Києві, які хотіли зберегти добрий тон відносно Тимчасового Правительства, як пізніше УГА відносно Мирової Конференції. Далі програли ми війну під Крутами, де 300 юнаків мусіли битися з дикими матросами, не маючи навіть команданта. І де ж були ті члени трьох військових з'їздів, що пустили 300 дітей на першу битву України з Москвою по Полтаві? Де ті члени Центральної Ради? На згадку про Крути мимоволі порівнюється загибель тебанської „святої дружини” в битві під Херонеєю. Одначе тебанська свята дружина згинула остання, тоді, коли вся інша військова сила Теб була розбита. В цій битві були перші батьки, що полягли, а діти тільки закінчили гекатомбу. Наші батьки з Центральної Ради були далекі від битви й залишилися живі, щоб проситувати дальше справу української самостійности. Пи-

ше Плотарх, що в битві під Каннами згинуло кількадесят римських senatorів. А скільки senatorів Центральної Ради згинуло в українській війні? Отже вліті 1917 р. ми програли війну за самостійність, а не в два роки пізніше. Те, що було пізніше, це вже був епілог. Україна мала силу здобути самостійність тільки вліті 1917 р. Центральної Раді здобули Україну німецькі війська. І хоч цей факт палить нас соромом, то не можемо замикати очей і як струсь удавати, що ми цього не знаємо. Те, що зорганізувалося з війська в роках 1917-1920, треба завдячувати доброму генієві української нації, який не хотів, щоб український нарід так легковажно все втратив. Хто знає, серед яких обставин організувалися Січові Стрільці або Запоріжці, той буде бачити, що це просто чудо, що все ж таки українська нація спромоглася зорганізувати маленьку армію, яка принесла себе в гекатомбу за гріхи й лайдацтва тих усіх з'їздів, конгресів і Центральных Рад, на які було таке багате літо 1917 р. Не з'їздами й нарадами відбудуємо Україну. Націоналістична Україна повстане як вислід нашої боротьби, нашої хоробрости й самопошваги.

Так само не дивізії ген. Галлера побили УГА, але те, що на другий день по перевороті у Львові 1 листопада не збіглося до Львова кілька тисяч українських селян з околиці, а за тиждень кількадесят тисяч з цілої Галичини. Щастя усміхається до людини, а так само до народів дуже рідко й то тільки на коротенький час. Хто вміє його схопити обидвома руками, той переможець, а хто прогавить відповідний момент, пізніше буде виправдувати свою непорядність наріканням на брак зброї, лихі обставини, брак союзників і буде виправдувати свою нездібність тим, що, мовляв, усе було зроблене, все було на найкращій дорозі, але, мабуть, не судилося. Ширення таких поглядів, що все інше було причиною нашої програної, а не ми самі, що все було в нас добре, — тільки демобілізує нас. Треба завжди здавати собі справу, що ми програли минулу війну й що тільки герої, які покрили своїми

кістками українську землю, є вільні від підозрінь, негодувань, жалів і критичного ставлення як до осіб, так і до подій. Кожному повинно бути ясно, що українське націоналістичне повстання не задовольниться такими політичними ідеалами, що були за минулої війни. Так само не задовольниться такою армією, якою була УГА і надніпрянська армія, як теж не знайде місця такий військовий провід і його стратегія, на які здобулася українська армія в минулій війні. Треба забути про давні часи і вчуватися в нові. Всі оцінюють як слід тяжкі обставини, серед яких довелося організувати УГА й командувати нею в бою. Одначе ці обставини, які стоять у нас завжди перед очима, не можуть вистачити, щоб УГА і бувший її провід послужили фундаментом при організації української націоналістичної армії.

Від часу, коли в Україні згинув останній воїн бувшої української армії, потекло багато води Дністром, Тисою, Дніпром, Доном і Волгою. Нові часи, нові світогляди, нові пристрасті жадають від нас величезної праці. Не треба лякатися того вулькану, що тепер кипить в Україні. Треба стати в кратері самого вулькану, щоб вибух підніс нас догори й ми могли обняти своїм поглядом, своїми плянами, своєю військовою доктриною цілу стихію. Наша військова доктрина мусить бути достосована до тієї вульканічної стихії. Ми не можемо стояти збоку, творити якусь там галицьку чи кубанську армію, снувати пляни, які більше надаються для доброго партизанського ватажка, як для армії, і дозволити, щоб вульканічна стихія вибуху націоналістичного повстання розбилася на атоми, а не щоб спрямувалася в одне спільне русло, як це було за часів французької революції, або як це вміли перевести московські большевики.

Українські націоналісти повинні студіювати війни, які вели большевики на Сході Європи й в Азії за панування над шостою частиною земної кулі. В майбутній війні ми будемо мати подібні обставини, як мав їх Ворошилов, Бліхер чи Тугачевський. Це не апотеоза большевиць-

ких маршалів, коли ми студіюємо, яким способом вони виграли війну не тільки з нами, але з десятками інших ворогів. Історія є вчителька життя, а без знання воєнної історії не можемо братися до організації армії й ведення війни. Треба знати, як большевики організували свою армію і чим визначалися їх полководці, бо ж нема де правди діти — ми програли війну, а вони виграли. Коли хтось добачує в студіюванні большевицької війни й большевицьких вождів рекламу для них, то він стягає на себе підозріння, що його побоювання диктує зависть. А втім, большевики наші смертельні вороги, тому нам треба знати все про них, а не тільки захлороформувати себе спогадами про „давнє, славнє минуле” й співати „Ой та зажурились”. Ми хочемо бути господарями Східної Європи й жити для майбутнього, а не для минулого. Ми беремо з нашої традиції все, що нам придатне, а те, що нам бракує, ми не соромимось навчитися в другого, навіть у ворога. Студіюванням большевицьких війн і їх вождів не робимо реклами большевикам. Той український націоналіст, що такі студії вважає за понижуючі, є подібний до того лінивого студента з Галичини, що не читає „Вогнем і мечем” Сенкевича з патріотизму.

Не можна поминути нічого, що може збагатити наш практичний досвід при організації армії. Тут не можна кермуватися якимись міркуваннями щодо людей чи певних випадків. Треба починати все наново, бо все, що було, — завело. Треба все достосовувати до націоналістичного світогляду, бо це вихідна точка для всієї роботи при організації армії. Такого універсального ставлення фундаменту при розбудові нашої воєнної доктрини вимагає не тільки дух нашої епохи, але в першій мірі всі герої останньої війни й уже націоналістичної революції. Кості цих героїв не будуть перевертатися у гробі, як вони почують, що ми творимо таку воєнну доктрину, яка дасть змогу організації соборної української націоналістичної армії по цілому світі. Ніхто з цих героїв не буде вважати фантазією наш замір здобути Схід Європи й перенести війну

на ворожі землі. Навпаки, кості героїв з-під Крут, Базару, галицької армії, що згинули від тифу, наддніпрянської по таборах, тих, що замордовані в льохах ГПУ і по польських шибеницях, зможуть спокійно лежати в гробах, як ми в основу організації націоналістичної армії поставимо таку, а не інакшу воєнну доктрину, бо тоді побачать вони, що їхня саможертва не пішла намарне, але що на їхній крові виросло націоналістичне покоління, яке хоче такої України, якої візію мали ці герої, коли вмирали.

**

В історії українського війська займає багато місця легіон Українських Січових Стрільців. Цьому стягові де які приписують навіть відродження українського військового духа. Безперечно, УСС мали величезний вплив на Галичину і якщо не брати під увагу короткотривалого перебування Хмельницького в Галичині, УСС були для галичан першим військовим стягом від упадку галицько-волинської держави. Поява УСС не була революційна. Старі політики хотіли щось мати на презент для царя, а молодь далася полонити козацькій романтиці. А втім, заважила тут багато охота наслідувати поляків. Спочатку всі думали, що УСС будуть вести тільки пропаганду. Війна однак перекареслила пляни галицьких політиків. Австрія озброїла УСС в античні Веридлі й гонведські мундирі та кинула їх у бій без потрібного військового вишколу. Що УСС не принесли ганьби нашій військовій традиції, то це треба завдячувати кільком бойовим і ідейним старшинам і молодим стрільцям, які палали жадобою не вести саму пропаганду, але битися з москалями. Політичний провід думав однак, що УСС згинуть всі, як курята восени. Навіть командант УСС Галущинський пише у своїх споминах, що коли стрільців призначили на стежі в московському заплілі, то він носився з думкою поповнити самогубство, тому що був переконаний, що УСС згинуть на цих стежах. Як бачимо, то УСС не мали рівнож команданта, бо командант з такою психікою як Галущинський надавався на команданта товариства голосільниць, а не бойового стягу, який під проводом якогось україн-

ського Пілсудського був би надав УСС інше історичне значення, яке вони сьогодні можуть мати в наших очах.

В дійсності ані наш політичний, ані військовий провід не мали ніякого стратегічного пляну щодо вжиття УСС і це різнило їх від Пілсудського, який знав, що лєліони є на те, щоб битися з москалями й збудувати самостійну Польщу, хоч би при цьому мали всі втратити голови.

Одинокий поручник Кватернік, родом хорват, зрозумів, що УСС можна вжити до партизанських нападів на задах московської армії. Наші військовики вважали цей плян за божевілля. Цікаво знати, як Кватернік здійснив цей плян? Невже ж він знав дещо з історії про запорожців і в стягу УСС бачив їх нащадків? Українські історики повинні це розслідити, бо практика показала, що надії Кватерніка не завели зовсім. УСС здобули собі славу, виконуючи тільки частину пляну Кватерніка. Навіть тих кілька стеж, що дісталися в московське заплілля, зробили велике діло. Про це пише підполк. Олександр Доценко в календарі „Червона Калина” п. н. „Невідома сторінка з легенди про УСС”. Стежі УСС занепокоїли московське командування. Воно видавало спеціальні розпорядження й мусіло рахуватися з морально-пропагандивним ефектом, який випливав з нападів стеж. Могли УСС багато більше зробити в той час, якщо б вони були мали доброго команданта і своєю військову доктрину. Але наш військовий провід мав амбіції „унтерофіцера” австрійської армії. Одночасно брак правильного політичного світогляду й воєнної доктрини не дозволив УСС стати силою, яка могла б розсаджувати морально московські частини, в яких були українці. Політичний провід хотів зробити УСС театральним військом. Факт, що УСС попали в бій, не є заслугою українських політиків і військових командантів, лише простих стрільців, які палали жадою боротьби з москалями. Щойно серед цих простих стрільців зродилася амбіція бути справжнім українським військом, але аж пізніше в Києві. Серед цих простих стрільців відродився воєнний дух предків, який у сполуці з інстинктом само-

збереження давав їм перемоги над москалями й заступав брак військового вишколу й відповідного озброєння. УСС на початку світової війни знайшлися в сліпій вулиці, тому билися так, щоб виграти, а не так, щоб день перебути. І в цих боях вирости такі герої як Черник, Загаєвич, Старух, Турок і багато інших. Все слабе й кволе відлетіло від УСС. Залишилася сталь, яка дала підвалини під організацію СС у Києві. Отже легіон УСС був воєнною школою для старшин, які зужиткували здобутий досвід за три роки війни в Карпатах і на Поділлі при творенні національного українського війська СС. Безперечно, молодь з Галичини ставиться з пієтизмом до Маківки й Лисоні. Але це тільки доказує, що тій молоді імпонують взагалі героїські вчинки і що в ній не згасли бойові прикмети наших пращів. Одначе УСС не створили нічого, що лягло б в основу воєнної доктрини українських націоналістів. Навіть 1 листопада у Львові не зробили УСС, тільки відділи зложені з українців зреволюціонізованої австрійської армії. Без порівняння вище стоять ці старі лянштурмісти, що обсадили Львів і тим самим виступили в першій мірі проти Австрії, від УСС, які, будши вліті на Наддніпрянщині, все ж таки держалися далі Австрії. Переворот у Львові 1 листопада визволив УСС з прикрого положення бути аскарами австрійського цісаря. УСС не вміли здобути на великий жест, тому не вміли вони витиснути більшого знаку на психіці українського народу поза Галичиною. УСС не мали того впливу на воєнні й політичні події в Галичині під час українсько-польської війни, що СС на Наддніпрянщині. Гарна, сентиментально-безжурна романтика лучиться з УСС. Одначе вони не створили соборницького українського військового типу. Тип військовий, наш, чисто український, по-соборницькому закреслений, витворили корпус СС і Запоріжці.

Беручи з політичного боку, УСС були маленьким відділом аскарів біля „найяснішого пана”. УСС мусіли скласти присягу австрійському цісареві за те, що дозволив їм носити жовто-синю кокарду на австрійській шапці.

Треба подивляти стрілецьку масу, що серед таких обставин вона не скомпромітувала українську воєнну традицію. З тодішніми політичним і військовим проводами могли УСС пропасти морально й фізично без будь-якої користі для українського народу. Додаймо ще брак такого командира, як мали польські легіонери й маємо причини, чому УСС помимо свого героїства й ідейности не витворили ніякої військової доктрини.

Початок до відродження правдивої української військової сили дав Богданівський полк у Києві. Це був перший український полк, що присягав уже тільки українській владі. УСС не залишили нам нічого для наслідування під оглядом політично-ідеологічним. Безперечно, треба подивляти їх моральну силу, що вони серед таких поганих обставин, які вони мали в австрійській армії, видержали й прославилися геройськими вчинками. Одначе для нас уже не є приємливе становище УСС, коли вони по берестейським мирі опинилися на Наддніпрянщині. Що тримало їх ще й тоді в рядах австрійської армії, тяжко вияснити. Над Дніпром уже була українська держава й треба було перейти на службу тій державі, а не задовольнятися становищем прибічної гвардії Василя Вишиваного. Намір ужити УСС для перевороту у Львові був нереальний, як це пізніше виявили події. Взагалі УСС повинні були покинути австрійські ряди, коли Центральна Рада проголосила незалежність України. Коли цього не зробили, то їх становище мусіло бути трагічно-комічне. Тому УСС багато більші здобутки осягнули в піснях, як у бойовому балянсі нашої минулої війни. А і ці стрілецькі пісні є сьогодні заслабі для націоналістів. Воєнна доктрина українських націоналістів вимагає інших пісень — пісень сильних і жагучих, які були б грімким криком нашої молодої душі, і вогнем пристрастей і наших почувань. Такі пісні зродяться, як „Слово о полку Ігореві” і „Гей не дивуйтесь”. Майбутній бойовий гимн українських націоналістів зродиться серед розгару боротьби, а не дорогою музичного курсу.

Кінець першої частини.

